

IK BEN OOK BELANGRIJK!

onderzoeksrapport
databoek
projectresultaat

een onderzoek naar bevorderende factoren voor kinderparticipatie

Veerle
Florie

Lieke
Hamers

IK BEN OOK BELANGRIJK!

Een onderzoek naar bevorderende factoren voor kinderp participatie

Lieke Hamers en Veerle Florie

Dit onderzoek is uitgevoerd vanuit de onderwijseenheid 'Onderzoek & Innovatie' van de opleiding Pedagogiek Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Nijmegen

Juni 2017

Vormgeving: ©&

Omslagfoto: BrianAJackson. (2014, 24 January). *iStock by Getty Images* [Online afbeelding].

Gedownload op 18 mei 2017, van <http://www.istockphoto.com/sg/photo/inspirational-idea-gm465182635-33139620>

Nijmegen, juni 2017

Voor u ligt de scriptie 'Ik ben ook belangrijk! Een onderzoek naar bevorderende factoren voor kinderparticipatie'. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden op Brede School De Zonnewende in Nijmegen vanuit een initiatief van Ieder Talent Telt. Deze scriptie is geschreven in het kader van ons afstuderen aan de opleiding Pedagogiek aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen vanuit de opdracht van Koen Smits, de directeur van De Zonnewende. Wij zijn in contact gekomen met Koen Smits door sessies van Ieder Talent Telt, onze afstudeerorganisatie. Hiervan willen we graag Mirjam Ottens, Rick van Hoeij, en Annemiek van Hove bedanken voor hun enthousiasme en betrokkenheid.

Van januari 2017 tot juni 2017 zijn wij bezig geweest met het uitvoeren van dit onderzoek.

In samenwerking met onze opdrachtgever Koen Smits, begeleidend docent Mariska Gootzen en praktijkbegeleidster Annemiek van Hove, is de onderzoeksvraag van dit onderzoek tot stand gekomen. Tijdens dit onderzoek stonden zij voor ons klaar, om onze vragen te beantwoorden en ons verder te helpen. Na uitvoerig onderzoek, zowel kwalitatief als kwantitatief, hebben wij de onderzoeksvraag kunnen beantwoorden.

Bij deze willen wij onze begeleiders bedanken voor alle tijd en moeite die zij hebben gestoken in onze begeleiding gedurende dit onderzoek. Verder willen we graag alle participanten bedanken. Dit zijn alle kinderen en medewerkers op Brede School De Zonnewende en de betrokken ouders. Hierin zijn we heel blij geweest met het enthousiasme en de motivatie van de kinderen. Zonder hen was dit onderzoek niet tot stand gekomen.

Tevens willen wij onze vrienden en familie bedanken voor hun ondersteuning in dit proces, alle wijze raad en hun motiverende woorden. Hierin willen we Marijn, Robert-Jan, Jeanette, Irene, Coen, Mathilde, Jesse, Marjolein, Pim en Saar speciaal benoemen voor alle steun. Zij hebben ons goed geholpen en gesteund om deze scriptie op een goede manier af te kunnen ronden. Verder willen wij onszelf bedanken voor alle inzet, eerlijkheid, thee, koekjes, chocolade, stickers en de grabbelton. Dit heeft veel energie gegeven gedurende dit proces!

Wij wensen u veel leesplezier!

Lieke Hamers en Veerle Florie

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	7
HOOFDSTUK 1: INLEIDING	8
1.1 Praktijkorganisatie	8
1.2 Aanleiding	9
1.3 Leeswijzer	9
HOOFDSTUK 2: PROBLEEMANALYSE	10
2.1 Analyse van het probleem in de praktijk	10
2.1.1 Beleid	11
2.1.2 Scholen in de regio	11
2.1.3 Wat is het praktijkprobleem?	12
2.1.4 Wie heeft met het probleem te kampen?	13
2.1.5 Waar doet het probleem zich voor en wanneer treedt het op?	14
2.1.6 Waarom is het een probleem?	14
2.1.7 Hoe is het probleem ontstaan?	14
2.1.8 Conclusie praktijkanalyse	14
2.2 Analyse van het probleem in de literatuur	15
2.2.1 Recente ontwikkelingen met betrekking tot kinderparticipatie	15
2.2.2 Burgerschap	16
2.2.3 Ontwikkelingspsychologie van het schoolkind	16
2.2.4 Kinderparticipatie	17
2.2.5 Leerlingenparticipatie	18
2.2.6 Vormen van leerlingenparticipatie	19
2.2.7 Communicatie	20
2.2.8 Communicatie met kinderen	21
2.2.9 Communicatie tussen leerkrachten en leerlingen	21
2.2.10 Conclusie literatuuranalyse	22
2.3 Conclusie probleemanalyse	22

2.4 Probleemstelling	23
2.4.1 Doelstelling	23
2.4.2 Vraagstelling	23
2.4.3 Deelvragen	23
2.4.4 Toelichting	23
2.4.5 Definiëring centrale begrippen	24
 HOOFDSTUK 3: METHODE VAN ONDERZOEK	 25
3.1 Koppeling deelvragen aan methoden	25
 3.2 Stap 1: Mindmap	 26
3.2.1 Onderzoeksbenadering	26
3.2.2 Participanten	26
3.2.3 Procedure van onderzoek	26
3.2.4 Meetinstrumenten	27
3.2.5 Analyse	27
 3.3 Stap 2: Enquête	 28
3.3.1 Onderzoeksbenadering	28
3.3.2 Participanten	28
3.3.3 Procedure van onderzoek	28
3.3.4 Meetinstrumenten	29
3.3.5 Analyse	29
 3.4 Stap 3: Brainstorm middels nominale techniek	 30
3.4.1 Onderzoeksbenadering	30
3.4.2 Participanten	30
3.4.3 Procedure van onderzoek	30
3.4.4 Meetinstrumenten	31
3.4.5 Analyseren	31
 3.5 Validiteit en betrouwbaarheid	 31
 HOOFDSTUK 4: RESULTATEN	 33
4.1 Resultaten voor deelvraag 1	33
4.1.1 Mindmap	33
4.1.2 Enquête	34

4.2 Resultaten voor deelvraag 2	35
4.2.1 Mindmap	35
4.2.2 Enquête	36
4.3 Resultaten voor deelvraag 3	38
4.3.1 Mindmap	38
4.3.2 Enquête	39
4.3.3. Brainstorm	40
HOOFDSTUK 5: CONCLUSIES EN DISCUSSIE	41
5.1 Conclusies	41
5.1.1 Conclusie deelvraag 1	41
5.1.2 Conclusie deelvraag 2	42
5.1.3 Conclusie deelvraag 3	43
5.1.4 Conclusie onderzoeksvraag en aanbevelingen	44
5.2 Discussie	46
5.2.1 Onderzoeksmethodes	46
5.2.2 Contact	46
5.2.3 Waardevol voor anderen	47
LITERATUURLIJST	48
BIJLAGEN	52
Bijlage 1: Interviewguides gesprekken probleemanalyse	52
Bijlage 2: Berichten ter informering van de betrokkenen	53
Bijlage 3: Opzet mindmapsessie	58
Bijlage 4: Enquêtes	61
Bijlage 5: Opzet brainstorm	66
Bijlage 6: Voorbeeld format brainstorm	67
Bijlage 7: Enquête resultaten deelvraag 3	68
Bijlage 8: Verklaring geheimhouding	70

SAMENVATTING

Brede School De Zonnewende bevindt zich momenteel in een fase waarin ze hun visie een nieuwe vorm willen geven. Zij vinden het belangrijk om de wensen van de kinderen en hun ouders hierin te betrekken. De directeur wil dat de leerlingen in de toekomst mee kunnen denken. Om deze reden is dit onderzoek gericht op bevorderende factoren voor kinderopparticipatie.

De hoofdvraag van dit onderzoek is 'Hoe kunnen kinderen en volwassenen van Brede School De Zonnewende er samen voor zorgen dat de kinderopparticipatie bevordert wordt?'. Kinderopparticipatie is voor iedere school anders, dus moest er gezocht worden naar de meest geschikte manier voor De Zonnewende. Hiervoor moest gekeken worden welke bevorderende sociale vaardigheden de betrokkenen essentieel vonden en welke werkvormen zij het meest gewenst achtten. Daarnaast is onderzocht wat de behoeften zijn wat betreft kinderopparticipatie. Dit omdat de aanpak schoolbreed gedragen moet kunnen worden. Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van drie methodes. Allereerst waren er mindmapsessies met kinderen uit de onderbouw, bovenbouw en volwassen betrokkenen over bevorderende sociale vaardigheden en werkvormen. In een enquête is aan 141 betrokken kinderen en volwassenen gevraagd aan welke vaardigheden en werkvormen zij waarde hechten en welke behoeften zij hebben met betrekking tot kinderopparticipatie. Tot slot was er een brainstorm met kinderen en volwassen betrokkenen, om van de resultaten van de enquête meer concrete ideeën te maken.

Er is naar voren gekomen dat zowel de kinderen als de volwassen betrokkenen de mening van kinderen belangrijk vinden, meer kinderopparticipatie willen op De Zonnewende en zich daar ook voor willen inzetten. Hierbij vinden zij het belangrijk dat kinderen durven zeggen wat ze willen, respect hebben en luisteren naar wat anderen willen. Voor volwassenen is het tevens gewenst dat zij respectvol zijn, maar ook dat ze fijn reageren en het goede voorbeeld geven. Verder wensen de kinderen een veilige omgeving, zodat ze hun mening durven uiten. Daarin vinden zij het belangrijk dat er echt naar hen geluisterd wordt en dat ze positieve bevestiging krijgen. Daarnaast willen ze niet alleen hun eigen ideeën vertellen, maar ook van de volwassenen weten wat er op de school speelt. Ze vinden het belangrijk dat er een kinderraad komt waarin ruimte is voor dit gesprek. Over de verdere invulling hiervan verschillen de meningen. Verder is er ook een duidelijke wens om in de klas te stemmen of in kleine groepjes te praten over wat de kinderen willen.

HOOFDSTUK 1: INLEIDING

1.1 Praktijkorganisatie

Dit onderzoek is uitgevoerd vanuit de innovatie-agenda 'Ieder Talent Telt'. Deze is in 2012 opgezet door de Nijmeegse onderwijsbestuurders met steun van de gemeente, om een nieuwe onderwijsvisie op te stellen. Zij zien het als hun opdracht, om samen met de ouders, de jeugdige te helpen zich te ontwikkelen en zijn plaats te vinden in de samenleving (Iedereen heeft talent, 2016). Het doel is om een beweging op gang te brengen om talenten te benutten, om kinderen en jongeren te helpen worden wie ze zijn (Ieder talent telt, 2017). Dit wordt gedaan vanuit een positieve en waarderende houding gericht op een prettig leer- en leefklimaat voor alle kinderen. Hierin wordt er van uitgegaan dat iedereen uniek is en zijn eigen talenten en kwaliteiten heeft die hem bijzonder maakt (Iedereen heeft talent, 2016). Onderwijsinstellingen werken er aan om differentiatie en een doorlopende lijn van talentontwikkeling vorm te geven, maar ook werken aan de toekomst is belangrijk (Iedereen heeft talent, 2016). Dit houdt in dat er nieuwe initiatieven worden ontwikkeld ter verbetering van de aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Verder mag er niemand tussen wal en schip vallen. Als dit toch gebeurt kan er ondersteuning geboden worden. Ook moet er fundament zijn voor talent. Hiervoor is het nodig om de gehele schooltijd, samen met de kinderen en ouders, te werken aan de ontwikkeling van de benodigde competenties. Aan dit alles proberen de onderwijsbestuurders op verschillen manieren en plekken te werken (Iedereen heeft talent, 2016). Een van deze zogenoemde broedplaatsen is Levensecht Samen Leren. Hierbij bundelen professionals van scholen en welzijnsorganisaties (zoals Tandem en Sportservice) in Nijmegen-West hun krachten met wijkbewoners, om zich in te zetten voor de kinderen in de wijk en te werken aan het doel van de innovatie-agenda (Innovatie agenda Nijmegen 'Ieder Talent Telt', 2016).

Een van de zes betrokken scholen is Brede School De Zonnewende (in het vervolg aangeduid als De Zonnewende). Dit is de school waar het onderzoek uitgevoerd is. De Zonnewende is een Nijmeegse basisschool in de wijk Heseveld met ongeveer 160 leerlingen en 18 medewerkers (Brede School De Zonnewende, 2016-a).

De Zonnewende zet zich er voor in om ontwikkelingskansen voor hun leerlingen te creëren. Hierbij wordt aangegeven dat niet alleen het leren lezen en schrijven belangrijk is, maar ook het leren samenwerken en jezelf leren kennen. Ze vinden het belangrijk om aan te sluiten op de verschillende mogelijkheden van kinderen. Momenteel hanteren zij het gedachtegoed van Covey als leidraad. Hierbij zijn er zeven gewoonten die, als zij nageleefd worden, leiden tot persoonlijk leiderschap, ofwel het leiding geven aan jezelf (CPS Onderwijsontwikkeling en advies, z.d.).

De zeven gewoonten, zoals geïnterpreteerd door De Zonnewende zijn:

1. “Wees proactief (jij bent de baas over je eigen leven)
2. Begin met het einde voor ogen (maak een plan)
3. Belangrijke zaken eerst (eerst werken dan spelen)
4. Denk win-win (iedereen heeft talenten)
5. Eerst begrijpen dan begrepen worden (luister voordat je praat)
6. Synergie (samen is beter)
7. Houd de zaag scherp (als ik goed voor mezelf zorg, ben ik tot veel in staat)” (Brede School De Zonnewende, 2016-a, p. 14)

1.2 Aanleiding

Bij de eerste bijeenkomst van Levensecht Samen Leren waren veel betrokkenen uitgenodigd, waaronder studenten, medewerkers van onderwijsinstellingen, wijkbewoners en de directeur van De Zonnewende. Er is toen onder andere gesproken door een leerling uit groep 8 van De Zonnewende. Zij benoemde toen dat zij als leerlingen meer te zeggen zouden moeten hebben, omdat zij degene zijn die op de school zitten (8J, persoonlijke mededeling, 27 januari 2017). Tijdens de bijeenkomst viel het op dat kinderen soms wel naar hun mening werd gevraagd, maar dat dit in het vervolg niet aan bod kwam.

Naar aanleiding van deze bijeenkomst is er contact ontstaan met de directeur van De Zonnewende. Deze school bevindt zich momenteel in een fase waarin zij de visie van de school een nieuwe vorm willen geven. Voor de directeur is het essentieel om hier de kinderen en hun ouders bij te betrekken. Hij wil graag weten hoe zij het op de school zouden willen zien. Dit is voor de huidige periode van verandering, maar ook voor de toekomst, in een zogenoemde Kinderraad (K. Smits, persoonlijke mededeling, 9 februari 2017). De directeur wil dus dat de kinderen meer betrokken worden, maar om te zorgen dat ze echt gehoord worden is gelijkwaardige samenwerking tussen kinderen en volwassenen nodig. Vanwege het feit dat volwassenen in een schoolse setting toch hoger in de hiërarchie staan dan kinderen, richt dit onderzoek zich op kinderparticipatie. Er is gekeken hoe kinderen meer kunnen bijdragen aan wat er gebeurt binnen hun school.

1.3 Leeswijzer

Dit onderzoek begint met de probleemanalyse, ter oriëntatie, die gelezen kan worden in hoofdstuk 2. Hierin worden achtereenvolgens de praktijkanalyse, literatuuranalyse en probleemstelling beschreven. Deze wordt gevolgd door hoofdstuk 3 waarin de methode van onderzoek uiteengezet wordt. Vervolgens komen de resultaten van het onderzoek aan bod in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 staan de conclusie en discussie beschreven. Het onderzoek sluit af met de literatuurlijst en de bijlagen.

HOOFDSTUK 2: PROBLEEMANALYSE

In dit hoofdstuk staat de probleemanalyse van dit onderzoek beschreven. Hierbij heeft er een oriëntatie plaatsgevonden over het onderwerp gelijkwaardige samenwerking tussen kinderen en volwassenen. Gelijkwaardige samenwerking is in deze context een samenwerking waarin de betrokkenen niet altijd gelijk zijn, maar hun meningen wel worden gezien als van gelijke waarde. Als eerste komt de praktijkanalyse aan bod. Deze begint met relevante informatie uit beleidsdocumenten van de school. De situatie op De Zonnewende is in kaart gebracht door te spreken met diverse betrokkenen en observaties uit te voeren. Dan komt de literatuuranalyse over dit onderwerp, met relevante informatie en recente ontwikkelingen binnen dit veld. De probleemanalyse wordt afgesloten met de probleemstelling. Hierin komen de doelstelling en de vraagstelling van het onderzoek aan bod.

2.1 Analyse van het probleem in de praktijk

Voor de praktijkanalyse zijn er verschillende documenten van De Zonnewende doorgenomen om te kijken wat daarin naar voren kwam betreffende gelijkwaardige samenwerking tussen kinderen en volwassenen. Om te zien hoe het binnen de regio gesteld is met samenwerking binnen het onderwijs, is er gekeken hoe andere scholen binnen Nijmegen-West dit aanpakken. Vanwege het uitgangspunt van de broedplaats Levensecht Samen Leren om zo veel mogelijk samen te werken, is er besloten om hierbij te kijken naar het beleid van de andere betrokken basisscholen.

Verder zijn er gesprekken met betrokkenen gevoerd om de situatie helder te krijgen. Middels een gerichte steekproef is een zo divers mogelijke samenstelling aan betrokkenen benaderd (De afstudeerconsultant, z.d.). De gesprekken waren met; de directeur, de intern begeleider (tevens leerkracht), twee leerkrachten, een medewerker van het Activiteitenplein (Sportservice), een betrokken ouder, twee kinderen uit groep 5, twee kinderen uit groep 6 en drie kinderen uit groep 8. Alle gesprekken duurden ongeveer een kwartier.

Er hebben twee observaties plaats gevonden van een half uur; bij de gymles van groep 5 en bij een rekenles van groep 8. Dit was om de situatie zelf te zien in plaats van er alleen over te horen. Hierbij is er gekozen voor meerdere observaties zodat er bij verschillende klassen met andere leerkrachten gekeken kon worden. In bijlage 1 staat de interviewgide die is opgesteld voor de gesprekken en de aanpak van de observaties.

De gegevens die op deze manier zijn verzameld, zijn uitgewerkt door middel van de 5xW+H methode (Donk & Lanen, 2012). Hier is voor gekozen omdat er met deze methode een duidelijk beeld van de situatie geschetst kan worden.

2.1.1 Beleid

Dit gedeelte is gebaseerd op informatie uit de schoolgids van De Zonnewende (Brede School De Zonnewende, 2016-a).

In het beleid staat geschreven “openheid, vertrouwen, eerlijkheid, wederzijds respect en elkaar steunen zijn de basis in de omgang met elkaar” en dat kinderen “moeten weten hoe belangrijk samenwerking is” (p. 16; p. 14). Ook komen de psychologische basisbehoeften (relatie, competentie en autonomie) naar voren. Dit wordt onder andere vormgegeven doordat “kinderen worden gestimuleerd om invloed te hebben op hun leerproces zodat zij zich zo goed mogelijk, naar hun eigen mogelijkheden, ontwikkelen” (p. 16).

Bij burgerschapskunde leren de kinderen “hoe we als goede burgers met elkaar omgaan” (p. 40). Een ander aspect waar ze aandacht aan besteden, is de sociaal emotionele ontwikkeling. Zo leren kinderen om goed samen te werken met andere kinderen of hoe ze voor zichzelf op kunnen komen (p. 40). Deze vaardigheden worden belangrijk geacht omdat de kinderen ze later nodig zullen hebben in de maatschappij.

De Zonnewende staat erg open voor samenwerking en gaat dit volop aan met verschillende partijen. Ten eerste heeft de school verschillende kernpartners, die onderdeel zijn van de brede school. Het gaat hierbij om KION (peutergroep), Ikke Ook (buitenschoolse opvang en kinderdagverblijf) en Tandem (Activiteitenplein).

Daarnaast is er samenwerking met ouders. Zij zijn de ervaringsdeskundigen en omdat zij samen met de school verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind dragen, wordt het belangrijk gevonden om een goede relatie met hen te hebben (Brede School De Zonnewende, 2016-b). De ouders worden op verschillende manieren uitgenodigd om mee te helpen binnen de school. Dit kan als hulpouder of klassenouder, maar ook door zich bij de ouderraad of medezeggenschapsraad aan te sluiten.

2.1.2 Scholen in de regio

Michiel de Ruyter, Het Octaaf en De Wieken benoemen samenwerken specifiek in hun uitgangspunten (Het Octaaf, 2016; IKC De Wieken, z.d.; Openbare basisschool Michiel de Ruyter, 2016). Als Vreedzame School is ‘samen’ een van de punten uit de visie van De Aquamarijn (Kindcentrum Aquamarijn, 2016). De Lanteerne geeft aan dat bij hen, als jenaplanschool, relaties centraal staan. Het belang hiervan wordt ook beschreven door De Aquamarijn, Michiel de Ruyter en Het Octaaf. Hierbij gaat het onder andere over het zien van, luisteren naar en serieus nemen van de ander (Het Octaaf, 2016; Jenaplanschool de Lanteerne, 2015; Kindcentrum Aquamarijn, 2016; Openbare basisschool Michiel de Ruyter, 2016). De Wieken hanteert vanuit het daltonconcept verantwoordelijkheid als kernwaarde. Hier sluiten De Lanteerne en Het Octaaf zich bij aan. De Lanteerne vindt het belangrijk dat hun leerlingen zelf verantwoordelijkheid dragen voor wat zij willen en bij het Octaaf

stimuleren ze de kinderen tot kritisch denken en geven ze hen keuzemogelijkheden (Het Octaaf, 2016; Jenaplanschool de Lanteeke, 2015). De Wieken heeft aandacht voor de mogelijkheden van kinderen om zo hun zelfvertrouwen te vergroten (IKC De Wieken, z.d.).

2.1.3 Wat is het praktijkprobleem?

“Kinderen mogen zelf beslissingen nemen en dragen verantwoordelijkheid voor hun initiatieven en activiteiten.” (Brede School De Zonnewende, 2016-a, blz. 15). Volgens de directeur is dit meer een voornemen dan dat het werkelijkheid is. Hij gaf aan dat er momenteel een klassikaal systeem is, waarin de leerkracht vooral bepaalt en de leerling netjes volgt. Naar zijn mening was er te weinig sprake van samenwerking tussen de leerlingen en hun leerkrachten. De directeur stipt tevens het gedachtegoed van Covey aan, waarbij persoonlijk leiderschap het doel is (K. Smits, persoonlijke mededeling, 24 februari 2017). Hij, maar ook andere leerkrachten, gaven aan dat de kinderen meer inbreng over hun leerlijnen zouden mogen hebben, net als over andere zaken in de klas en de school. Dit kan bijvoorbeeld gaan over het afstemmen van de les op wat er bij de kinderen speelt en initiatieven om de school of wijk mooier te maken. In enkele klassen gebeurt dit, maar dat is leerkrachtafhankelijk (K. Smits, persoonlijke mededeling, 24 februari 2017). De intern begeleider zag hetzelfde; dat het team hierin niet op één lijn zit. De ene leerkracht vindt dat de kinderen moeten doen wat hij zegt en dat overleg mogelijk is maar dat hij besluit. De ander vindt dat er gekeken moet worden vanuit het kind, omdat je daarmee het meest bereikt (L. Maas-Wouters, persoonlijke mededeling, 23 februari 2017). Dit komt overeen met wat er is waargenomen in de observaties.

Alle gesproken medewerkers gaven aan dat zij de mening van kinderen belangrijk vinden. De reden die door verschillende medewerkers hiervoor aangedragen wordt, is dat zij de situatie soms anders zien en met verrassende ideeën kunnen komen. Aan de andere kant gaven ze aan dat er situaties voorkomen waarin het nodig is om als leerkracht de leiding te hebben en zelf te beslissen (bijvoorbeeld bij ongewenst gedrag of onveilige situaties) en er dan geen ruimte is voor de mening van kinderen. Verder staan ze open voor de inbreng van kinderen en mogen ze het komen vertellen als ze een beter idee hebben. Helaas missen de leerkrachten hierbij vaak diepgang. Kinderen geven dan hun wens aan, maar komen niet met een (realistische) oplossing. Verschillende leerkrachten en de ouder waar mee gesproken is, denken dat kinderen niet gewend zijn om hun mening te geven of zich er niet bewust van zijn dat ze hun mening mogen en kunnen uiten. Volgens hen is het geen kwestie van ‘niet durven’. Zij vinden het belangrijk dat kinderen leren dat hun mening waardevol is.

Van de gesproken kinderen zeiden meerdere dat er niet vaak om hun mening werd gevraagd. Wel hebben ze het gevoel dat het vaak belangrijk is wat zij en andere kinderen te zeggen hebben. Verschillende kinderen geven aan dat ze twijfelen of de leerkrachten

voldoende luisteren naar wat zij te zeggen hebben. Anderen gaven aan dat er regelmatig gedaan wordt wat de leraar wil, ongeacht de mening van de kinderen. Tot slot gaven enkele kinderen aan dat ze meer terugkoppeling willen van plannen die voor hen relevant zijn.

De directeur is van mening dat er nog veel te behalen valt als het gaat om de verantwoordelijkheid en zelfstandigheid van de kinderen (K. Smits, persoonlijke mededeling, 24 februari 2017). Enerzijds kunnen leerkrachten daarin meer ruimte geven en de kinderen erin begeleiden. Anderzijds moeten de kinderen kunnen aangeven wat ze willen en hierin serieus genomen worden.

In de periode tussen 2005 en 2010 is er een kinderraad geweest op De Zonnewende, die door een wisseling van directeuren is beëindigd. De verhalen over deze raad waren positief. De leerkracht van groep 6 vertelde dat zij enkele keren een klassenraad heeft gehad. Dit was alleen binnen haar eigen groep en kwam voort uit haar initiatief (M. Broeders, persoonlijke mededeling, 22 februari 2017). Behalve de benoemde vormen is er momenteel geen sprake van kinderp participatie op De Zonnewende. Alle betrokkenen hebben enthousiasme getoond voor een nieuwe kinderraad, zij het in verschillende vormen.

2.1.4 Wie heeft met het probleem te kampen?

Er zijn verschillende partijen betrokken bij deze kwestie. De eerste betrokkenen en degene op wie de situatie zich het meest richt, zijn de kinderen van De Zonnewende. Hoewel hier verschillend over wordt gedacht, komt uit de gevoerde gesprekken naar voren dat kinderen niet overal bij betrokken worden. Sommige kinderen hebben het gevoel dat er niet altijd open wordt gestaan voor hun input. In een aantal klassen, vooral in groep zes en groep acht, gebeurt dit al wel, volgens de directeur (K. Smits, persoonlijke mededeling, 24 februari).

De medewerkers van De Zonnewende hebben ook dagelijks met deze situatie te maken. Ze hebben contact met verschillende kinderen die allemaal hun eigen mening hebben. Daarin bepalen zij zelf in hoeverre er naar gevraagd wordt en wat er met deze input gebeurt.

De ouders/verzorgers van de kinderen zijn ook betrokken, onder andere omdat de situatie invloed heeft op hun kinderen. Zij voeden hun kinderen op en bepalen daarmee deels of en hoe zij hun mening uiten. Ouders kunnen zelf ook inbreng geven op De Zonnewende, middels onder andere een ouderraad en een medezeggenschapsraad.

Sommige kinderen ervaren het als een probleem dat ze te weinig betrokken worden, anderen kinderen niet. De meningen van de medewerkers, of de kinderen te weinig of voldoende worden betrokken, verschillen. De directeur vindt wel dat de kinderen te weinig betrokken worden (K. Smits, persoonlijke mededeling, 24 februari). Iedereen die gesproken is, heeft aangegeven het belangrijk te vinden dat er naar de kinderen wordt geluisterd.

2.1.5 Waar doet het probleem zich voor en wanneer treedt het op?

Deze situatie doet zich voor op Brede School De Zonnewende, in de wijk Heseveld te Nijmegen. Hierbij richt het onderzoek zich vooral op de school en in mindere mate ook op de BSO en Het Activiteitenplein van welzijnsorganisatie Tandem.

De kwestie speelt zich af op de school in het algemeen. Er zijn diverse contexten waar dit dagelijks aan bod kan komen, zowel op individueel, klas- als schoolniveau.

2.1.6 Waarom is het een probleem?

De directeur vindt het zeer belangrijk dat kinderen inspraak hebben over hoe het er aan toe gaat op de school en dat zij kunnen aangeven wat hun wensen zijn (K. Smits, persoonlijke mededeling, 24 februari 2017). Zij zijn de ervaringsdeskundigen van hoe het is op de school, dit maakt hun mening cruciaal om tot een prettige leeromgeving te komen. Het is belangrijk dat de kinderen zich thuis en veilig genoeg voelen om hun ideeën te delen en dat die gehoord worden. Anders zal dat altijd ten koste gaan van het leren (L. Maas-Wouters, persoonlijke mededeling, 23 februari 2017). Het zou fijn zijn als de kinderen op school leren dat hun mening er toe doet en dat ze deze mogen uiten. Dit ook om ze hierop voor te bereiden voor de toekomst (M. Broeders, persoonlijke mededeling, 22 februari 2017). Momenteel wordt hier echter nauwelijks iets mee gedaan en beslist het personeel vooral voor het kind (K. Smits, persoonlijke mededeling, 24 februari 2017). Vanuit het gedachtegoed van Covey vindt de directeur het ook belangrijk om kinderen een grote stem te geven. Als zij bewuster nadenken over hoe ze willen leren en met eigen doelen werken, raken ze intrinsiek gemotiveerd (K. Smits, persoonlijke mededeling, 24 februari 2017). Dit alles maakt dat er sprake is van een kans in plaats van een probleem op de school.

2.1.7 Hoe is het probleem ontstaan?

Sinds dit schooljaar is de directeur bezig om een nieuwe visie op te stellen voor de school en hierin wil hij graag meer betrokkenheid van de ouders en de kinderen. Hij is nu ongeveer anderhalf jaar werkzaam op De Zonnewende en de eerste sinds een aantal directeuren die vindt dat er kinderen betrokken mogen worden bij de verschillende processen die plaatsvinden op school. In een aantal klassen wordt hier al aandacht aan besteed, maar hierin mag één lijn getrokken worden (K. Smits, persoonlijke mededeling, 24 februari 2017).

2.1.8 Conclusie praktijkanalyse

Op De Zonnewende wordt er volgens het beleid opengestaan voor samenwerking tussen kinderen en volwassenen en hiervoor worden op kleine schaal al acties ondernomen. Ook uit de verschillende schoolgidsen blijkt dat kinderen steeds meer inspraak krijgen, meer worden betrokken en dat volwassenen willen dat dit bevorderd wordt.

Uit gesprekken met meerdere betrokkenen blijkt echter dat er geen eenduidige aanpak is binnen het team betreffende de betrokkenheid van kinderen. Of en hoe dit wordt vormgegeven is sterk leerkrachtafhankelijk. De meeste kinderen zouden graag wat meer serieus genomen worden en merken dat hun mening invloed heeft. De directeur wil graag dat de kinderen meer invloed kunnen hebben op de gang van zaken op de school. De wens van de kinderen en de directeur lijkt daarin sterk op elkaar.

Vanuit alle gesproken betrokkenen komt naar voren dat de mening van de kinderen als belangrijk wordt gezien en dat er meer samenwerking mag plaatsvinden tussen de medewerkers van De Zonnewende en de kinderen. Door zowel kinderen als volwassenen is benoemd dat de samenwerking tussen de medewerkers en kinderen niet altijd gelijkwaardig is, maar ook dat dit ook niet altijd zo hoeft te zijn of dat dit niet altijd mogelijk is.

Naar aanleiding van de ingewonnen informatie kan er geconcludeerd worden dat het niet mogelijk is om tot gelijkwaardige samenwerking te komen binnen een school, omdat het noodzakelijk is dat er een bepaalde hiërarchie blijft bestaan en de waarde van de mening van de leerkracht soms zwaarder weegt dan die van het kind. Om toch trouw te blijven aan de wens om de kinderen meer te betrekken, is er gekozen om dit onderzoek te vervolgen in de richting van participatie en de bevordering daarvan. Hierbij is er wel ruimte voor iedereen om zijn inbreng te geven, maar is gelijkwaardige samenwerking niet noodzakelijk.

2.2 Analyse van het probleem in de literatuur

Voor de literatuurstudie, ter onderbouwing van de praktijkanalyse, is er naar verschillende onderwerpen gekeken. Allereerst is er informatie over recente ontwikkelingen met betrekking tot kinderparticipatie, burgerschap en de ontwikkelingspsychologie van het schoolkind beschreven. Daarna wordt er gefocust op het onderwerp kinderparticipatie, wat daar in het onderwijs voor nodig is en welke vormen er zijn. Tot slot worden relevante punten beschreven met betrekking tot communicatie in het algemeen, communicatie met kinderen en communicatie tussen leerkrachten en leerlingen. De literatuurstudie wordt afgesloten met de conclusie.

2.2.1 Recente ontwikkelingen met betrekking tot kinderparticipatie

Voor een lange periode bevonden kinderen, vergeleken met volwassenen, zich in een onderdrukte positie. Ze hadden nauwelijks de mogelijkheid om invloed uit te oefenen. Dit heeft gevolgen gehad voor de kinderparticipatie op scholen, want in de meeste klassen leren de kinderen dat de leerkracht de baas is en zijn of haar wil is wet (Persyn, 2008). Volgens de Kinderombudsman en het eindadvies van het Platform Onderwijs2032 (2016) is er een nieuwe richting nodig voor het onderwijs, waarbij er onder andere meer aandacht

moet komen voor de persoons- en maatschappelijke vorming (Rap, Liefwaard, & Rodrigues, 2015). Er worden enkele vakoverstijgende vaardigheden geformuleerd waaronder:

1. Kritisch denken (kritische vragen stellen, eigen mening vormen en onderbouwen)
2. Probleemoplossend vermogen (probleem herkennen, plan maken voor het oplossen)
3. Samenwerken (samenwerken aan een doel, eigen mening geven, omgaan met verschillende opvattingen)

Daarnaast mogen kinderen (bijvoorbeeld bij burgerschap) niet alleen leren, maar ook ervaren wat hun rechten en plichten zijn (Platform Onderwijs2032, 2016). Zo moeten kinderen, volgens het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, in staat zijn om hun eigen mening te vormen en uiten en moet daar ook passend belang aan gehecht worden (Rap et al., 2015; Verdrag inzake de Rechten van het Kind, 1989, §1, artikel 12; §1, artikel 13). In artikel 29 worden de onderwijsdoelstellingen beschreven, waarin onder andere genoemd wordt dat kinderen recht hebben op een “zo volledige mogelijke ontplooiing van hun talenten” (Rap et al., 2015; Verdrag inzake de Rechten van het Kind, 1989, §1a, artikel 29).

2.2.2 Burgerschap

Burgerschap is een manier waarop kinderen kennis, vaardigheden en een houding kunnen verwerven die passend zijn om actief in de samenleving te kunnen staan. Hoe hier vorm aan wordt gegeven verschilt per onderwijsinstelling. Er zijn drie domeinen die hierin centraal staan, namelijk; democratie, participatie en identiteit (Stichting Leerplan Ontwikkeling, z.d.). Het Platform Onderwijs2032 presenteert in hun eindadvies dat zij de school als een belangrijke plaats zien om te oefenen met burgerschapsvaardigheden en de democratische denkwijze. Zij zien dit zo omdat kinderen hier leren om te gaan met anderen, het houden aan regels, het geven van hun mening en respect te hebben voor de mening van anderen. Hier kunnen ze hun plek in de samenleving ontdekken en leren wat ze zelf kunnen doen voor hun wijk, het land of zelfs de wereld (Platform Onderwijs2032, 2016).

Meer concreet zou leerlingenparticipatie een goede manier zijn om aan burgerschap te werken. Het zou de democratie versterken doordat kinderen vroeg bezig zijn met de democratische werkwijze. Hierbij kunnen ze bijvoorbeeld kennismaken met hoe een verkiezing werkt, door er een te organiseren voor hun leerlingen- of klassenraad.

2.2.3 Ontwikkelingspsychologie van het schoolkind

In de loop van hun ontwikkeling komen kinderen voor verschillende ontwikkelingsopgaven te staan. Gedurende de basisschoolperiode moeten kinderen, van vier tot twaalf jaar, een aantal ontwikkelingsopgaven volbrengen. Dit is in deze periode vooral decentratie, ofwel zich kunnen verplaatsen in een ander. De overige ontwikkelingsopgaven zijn acceptatie door leeftijdsgenoten, lezen, schrijven, rekenen en vlijt. De hierbij horende opvoedingstaken zijn

het geven van gelegenheid voor de omgang met leeftijdsgenoten, het waarderen van schoolse prestaties en het uitdragen van een warme en democratische opvoedingsstijl (Rigter & Hintum, 2013). In een herformulering van de ontwikkelingstaken benoemen Spanjaard & Slot voor kinderen van zes tot twaalf jaar onder andere het vergroten van de zelfstandigheid ten opzichte van hun ouders en opvoeders als taak. Dit gaat onder andere over het vormen van een eigen mening en het dragen van verantwoordelijkheid (2015). Volgens de fasetheorie van Erikson leren kinderen in de leeftijd van vier tot zes jaar om initiatieven te ontplooiën. Wanneer kinderen hier te veel in beperkt worden kan er onzekerheid en schuldgevoel ontstaan. Voor kinderen van zes tot twaalf jaar is het belangrijk om bezig te zijn met taakgerichtheid en succes ervaringen. Hierdoor krijgen zij een groeiend besef van hun eigen kunnen. Als het kind niet kan voldoen aan zijn of andermans verwachtingen, kunnen er gevoelens van minderwaardigheid ontstaan (Craeynest, 2010). Belangrijk voor de omgang met anderen is de morele ontwikkeling. Volgens Piaget is er bij kinderen van vier tot zes sprake van moreel realisme, wat inhoudt dat zij regels niet ter discussie stellen en straf baseren op de hoeveelheid schade. Tussen de tien en twaalf jaar komen kinderen tot moreel relativisme, waarbij ze begrijpen dat regels besproken kunnen worden en iemands intentie van belang is wanneer er iets mis gaat (Kohnstamm, 2009). Om met anderen samen te werken is het essentieel dat mensen zich kunnen open stellen voor de inbreng van anderen. Wat betreft de ontwikkeling van het sociaal perspectief kunnen kinderen vanaf zes jaar begrijpen dat niet iedereen alles hetzelfde beleeft. Vanaf acht jaar kunnen zij zich inleven in anderen en vanaf tien jaar zijn zij in staat om te begrijpen waarom iemand een andere visie heeft. Kinderen vanaf twaalf jaar kunnen de samenhang zien tussen de opvattingen die iemand heeft en hoe diegene iets beleeft (Kohnstamm, 2009).

2.2.4 Kinderparticipatie

Het blijft een punt van aandacht om kinderen te laten participeren in beleid en de beslissingen die op hen betrekking hebben, omdat er maar weinig mogelijkheden voor zijn (Rap et al., 2015). Participatie kan betekenen dat iemand ergens aan meedoet, geraadpleegd wordt, ergens bij hoort, of dat mensen de macht hebben om beslissingen te beïnvloeden (Monster, z.d.; Persyn, 2008). In de praktijk wordt het begrip participatie vooral passief toegepast, bijvoorbeeld door het luisteren naar en het raadplegen van mensen. Participatie gaat echter over het tegenovergestelde, namelijk empowerment, waarbij de inbreng van mensen een daadwerkelijk verschil maakt (Persyn, 2008). Kinderen bezitten niet meteen de vaardigheden om zelfstandig te kunnen participeren maar, dat is geen reden om het uit te stellen maar er juist eerder mee te beginnen. Participatie is mogelijk op elke leeftijd, zolang het wordt aangepast aan het ontwikkelingsniveau van het kind. Tevens bevordert het de ontwikkeling van een positief zelfbeeld en zelfvertrouwen en

het versterkt de autonomie. Door kinderen kracht te geven en te laten participeren kunnen ze een gevoel van doeltreffendheid en respect ontwikkelen, waardoor hun zelfvertrouwen groeit (Persyn, 2008; Zanderink, 2010). Het is bewezen dat jongeren het er bijna unaniem over eens zijn dat hun mening belangrijk is en dat ze het waarderen als hier rekening mee wordt gehouden (Persyn, 2008). Als mensen het gevoel hebben dat hun mening telt heeft dat een welzijnsbevorderend effect (Persyn, 2008; Zanderink, 2010).

2.2.5 Leerlingenparticipatie

Naast leerkracht- en ouderparticipatie is leerlingenparticipatie ook een belangrijk onderdeel van het participatieve beleid binnen een school. Leerlingenparticipatie wil zeggen dat leerlingen mogen meedenken, meedoen en meebeslissen over zaken die hen aangaan. Daarbij wordt niet alleen naar hen geluisterd, maar ook wordt hun mening als evenwaardig erkend en er wordt rekening mee gehouden. Onder leerlingenparticipatie vallen alle activiteiten waardoor de leerlingen invloed hebben op het reilen en zeilen van de school. Hierdoor wordt de betrokkenheid vergroot en hebben ze invloed op de manier van samenleven op de school (Persyn, 2008).

Participatie maakt het leven op school vaak aangenamer doordat kinderen meer het gevoel krijgen dat het hun school is en dat ze als volwaardig worden gezien. Kinderen kunnen veel leren van leerlingenparticipatie, namelijk om hun mening te verwoorden, naar anderen te luisteren en na te denken over problemen en oplossingen. Ze leren opkomen voor hun eigen wensen en als de school daar gehoor aan geeft, kan dit resulteren in beter aansluitend onderwijs. Daarnaast leren ze verantwoordelijkheid te dragen en krijgen ze meer respect voor wat de school voor hen doet. Er is bewezen dat leerlingen die op school participeren, meer leermotivatie vertonen dan de niet participerende leerlingen. Via deze voordelen ontstaat een positiever schoolklimaat (Persyn, 2008).

Als een school besluit om te starten met leerlingenparticipatie kunnen ze klein beginnen, door de leerlingen bijvoorbeeld te betrekken bij nevenschoolse activiteiten. Dit kan een context zijn die veilig genoeg is om te kijken hoe een goed overleg verloopt en hoe de leerlingen en leerkrachten hierop reageren. Wil de participatie waardevol zijn, dan moet iedereen het belang ervan inzien en zich hiervoor willen inzetten. Het moet doordringen zijn in de gehele schoolcultuur, zowel schoolbreed als op klasniveau (Persyn, 2008; Zanderink, 2010). Met alleen een leerlingenraad wordt dit vaak niet bereikt en daarom is het belangrijk dat de participatie breder is. Pas dan is een open dialoog en machtsvrije communicatie mogelijk (Persyn, 2008).

Daarnaast moet voor geslaagde participatie duidelijk zijn wie het initiatief neemt en wie er uiteindelijk beslist. Leerlingen mogen niet te hoge verwachtingen hebben van hun participatie. Om teleurstelling te voorkomen moeten ze beseffen dat ze niet altijd hun zin

zullen krijgen. De school mag er niet vanuit gaan dat de leerlingen de benodigde vaardigheden om te kunnen participeren al bezitten. Om de participatie effectiever te laten verlopen moeten deze vaardigheden eigen worden gemaakt. Ook de medewerkers moeten vaardigheden aanleren, om naar de kinderen te leren luisteren en hen te ondersteunen (De Kinderombudsman, 2016; Persyn, 2008; Zanderink, 2010). Het is essentieel dat de leerkrachten positief denken over inspraak.

Nog een voorwaarde is goede begeleiding. Vandaar dat het belangrijk is dat de begeleiders zich volledig inzetten voor de leerlingenparticipatie en alles coördineren. Het is raadzaam om deze taak te verdelen over meerdere personen. Verder willen leerlingen hun mening graag uiten, maar wel weten wat daarmee gebeurt (De Kinderombudsman, 2016). Als dit niet zo is, zorgt dat ervoor dat leerlingen daar in de toekomst minder gemotiveerd voor zijn. Feedback is hierin dus cruciaal om leerlingen het gevoel te geven dat hun mening belangrijk is en gewaardeerd wordt. Als aan alle voorwaarden is voldaan kan de leerlingenparticipatie veel opleveren, voor zowel de leerlingen als de school (Persyn, 2008).

2.2.6 Vormen van leerlingenparticipatie

Er is een verdeling van de soorten participatie binnen scholen (Persyn, 2008; Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs, 2015):

- Formele participatie is de participatie die zichtbaar is, omdat die expliciet wordt ingesteld. Dit zijn leerlingenraden, werkgroepen en klas- en schoolraden. Hierin is het belangrijk dat leerlingen van tevoren goed geïnformeerd worden over de opzet van het initiatief en achteraf over de resultaten.
- Informele participatie houdt in dat er een klimaat is waarin leerlingen kunnen participeren in het dagelijkse klas- en schoolleven. Hierbij gaat het bijvoorbeeld over de openheid en luisterbereidheid van een school tegenover de leerlingen.
- Semi-formele participatie is een praktische en directere vorm die niet volledig is georganiseerd maar ook niet helemaal informeel is. Voorbeelden hiervan zijn de deelnamen aan diverse activiteiten in de middagpauze, school- en klasuitjes, sportactiviteiten, cultuurbezoeken e.d.

De leerlingenraad is de meest verspreide vorm van leerlingenparticipatie. Een ideale leerlingenraad is er niet. De school en de betrokkenen moeten zelf kijken wat voor hen een geschikte methode is. Een goede leerlingenraad kan de sturende factor zijn van het participatieproces in een school, omdat het de mening van de meerderheid van de leerlingen kan vertolken. Zo kan de raad een goed beeld vormen van alle betrokken leerlingen en kunnen er gemakkelijk werkbare voorstellen uit voortvloeien.

Er zijn diverse mogelijkheden voor het organiseren van participatie behalve een leerlingenraad, zoals werk- of verbetergroepen. Hierin krijgt iedereen de kans om te

participeren. In een werkgroep, zowel tijdelijk als permanent, kunnen diverse thema's aanbod komen en kunnen de plannen van de leerlingenraad verder uitgewerkt worden. De krachten van dit systeem zitten erin dat alle leerlingen constant kunnen participeren in de activiteiten die ze interesseren en waar ze sterk in zijn. Een andere methode is de ideeënbus, zo kunnen leerlingen, mogelijk anoniem, hun ideeën en meningen uiten. Nog een mogelijkheid is een enquête, die de meningen en/of het welbevinden van de leerlingen peilt (Persyn, 2008; Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs, 2015). Een opendeurenbeleid vanuit de directie is niet echt een methodiek, maar wel belangrijk voor leerlingenparticipatie. Dit houdt in dat elke leerling met zijn of haar problemen, ideeën en opmerkingen altijd terecht kan bij de directie. Leerlingenparticipatie levert het meeste op voor de leerlingen als dit ook gebeurt op klasniveau. Een probleem wat hierin voorkomt is de hiërarchie die er kan zijn binnen de klas. Er zijn tal van methoden om de leerlingen in de klas te laten participeren. Voorbeelden hiervan zijn een takenbord, klassendiscussie en een klassenraad (Persyn, 2008).

Hoe leerlingenparticipatie wordt vormgegeven is afhankelijk van de school. Belangrijk is dat er bekeken wordt wat het beste past bij de school, de leerlingen en het team, waar ze zich voor willen inzetten en dat de organisatie vooraf zorgvuldig wordt uitgedacht (Persyn, 2008).

2.2.7 Communicatie

Om tot samenwerking te komen, is er contact nodig, communicatie (Hoffman, 2009). Dit moet niet zomaar communicatie zijn, maar een vorm waarbij alle partijen hun inbreng kunnen geven en naar elkaar luisteren (Van Dale, z.d.). Om hiertoe te komen, zijn er een aantal punten waar rekening mee gehouden moet worden.

Ten eerst is alle gedrag communicatie; wat iemand zegt en doet, maar ook dat wat iemand niet zegt en doet. Anders gezegd; het is onmogelijk om niet te communiceren. De communicatie van de een beïnvloedt de ander. Het lokt een reactie uit en zo ontstaat er een wederzijdse beïnvloeding. Wat er zichtbaar gebeurt kan sterk verschillen van wat er bij een persoon intern afspeelt. De intentie en het effect zitten vaak niet op één lijn (Hoffman, 2009). Deze uitwisseling heeft een impact op beiden. Positief contact geeft zelfvertrouwen en negatief contact zorgt voor negatieve gevoelens (Boves & Dijk, 2014).

Openheid, respect, veiligheid en zelfvertrouwen staan centraal in de communicatie. Deze aspecten hebben zowel betrekking op de houding tegenover jezelf als tegenover de ander. Wanneer de spreker deze aspecten, zowel verbaal als non-verbaal in de praktijk brengt, spreekt men van co-actief communiceren. Door vanuit deze houding het contact aan te gaan, wordt er een klimaat gecreëerd waarin zowel kinderen als volwassenen zich goed voelen, durven te experimenteren, leren en ontdekken, en dus kunnen groeien. Zo kunnen zij leren hoe ze open en respectvol kunnen zijn en iemand veiligheid en zelfvertrouwen bieden,

zelfs in lastige situaties (Boves & Dijk, 2014). Dit helpt kinderen sociale vaardigheden te ontwikkelen. Hiermee wordt “elk sociaal geaccepteerd gedrag” bedoelt, “dat bijdraagt tot het initiëren en handhaven van positieve sociale interacties” volgens Prins (1995, in Meer, Reenders, & Vlugt, 2015, p. 13).

2.2.8 Communicatie met kinderen

Voor een succesvolle gespreksvoering met kinderen is het essentieel om het kind te vertellen dat hij zelf zijn wensen en behoeften moet aangeven, zodat de ander daarvan op de hoogte is. Daarnaast is het belangrijk om te luisteren wat het kind te zeggen heeft en te laten zien dat er iets gebeurt met wat hij vertelt. Als een kind zich niet gelijkwaardig voelt, zal hij zich minder snel open op stellen en dus minder waardevolle informatie delen (Delfos, 2011). Hoewel kinderen het fijn vinden om gelijkwaardig behandeld te worden, ligt de verantwoordelijkheid tot het einde van de adolescentie bij de volwassene, om deze open houding te bereiken. Bevorderend voor deze gelijkwaardigheid is om het kind op de hoogte te stellen van het doel van het gesprek en om hem kennis te geven over de situatie. Dit voorkomt meer machteloosheid (Delfos, 2014).

Kinderen zien volwassenen over het algemeen als alwetend en zullen er niet zomaar vanuit gaan dat een volwassene hun hulp nodig heeft (Delfos, 2011). Ze zullen hen niet zomaar corrigeren, ook als de informatie die de volwassene deelt niet klopt (Delfos, 2014). Door duidelijk te maken wat de insteek is van het gesprek en dat er geen ‘goede’ of ‘foute’ antwoorden zijn, zal het kind eerder vertellen wat er echt in hem omgaat (Delfos, 2011). Om een kind duidelijk te maken dat er oprechte belangstelling in hem getoond wordt, is het nodig om meer te vragen dan te vertellen. Er moet op worden opgelet dat de ander niet te veel invult, want als dit niet klopt, kan de motivatie van het kind snel achteruitgaan (Delfos, 2014). Een ander belangrijk punt is dat kinderen vaak te weinig respect krijgen ten opzichte van de mogelijkheden waarover zij beschikken. Met betrekking tot het onderwijs is het zo, dat de leerkracht weliswaar het overwicht heeft wat betreft kennis over de te leren stof, maar het kind ervaringsdeskundig is in wat er wanneer voor hem werkt om nieuwe informatie tot zich te nemen. Om tot het best mogelijke resultaat te komen is het belangrijk om hierin naar het kind te luisteren en hem serieus te nemen (Delfos, 2011).

2.2.9 Communicatie tussen leerkrachten en leerlingen

Een cruciale factor voor succesvol onderwijs is de kwaliteit van de relatie tussen de leraar en de leerling (Gordon & Burch, 2005). Een goede leerkracht heeft persoonlijk contact met zijn leerlingen op basis van wederzijds respect, aanvaarding en aandacht voor de leerling als mens (Dekeyser, 2015). Een van de punten die hierin belangrijk is, is het geven van complimenten, op een oprechte en betrokken manier (Gordon & Burch, 2005). Als leerlingen

het gevoel hebben dat de leerkracht om hen geeft en hen positief benadert, gaan ze liever naar school en tonen ze meer bereidheid om zich in te spannen (Dekeyser, 2015).

Verder is luisteren een belangrijke kwaliteit die leerkrachten moeten bezitten (Gordon & Burch, 2005). Leerlingen die openheid, gehoor en betrokkenheid krijgen van de leerkrachten, zullen meer verantwoordelijkheid nemen voor het klasgebeuren en kunnen zich verder ontwikkelen (Dekeyser, 2015).

Belangrijk voor de manier waarop een leerkracht zich verhoudt tot zijn leerlingen is de manier van leidinggeven. “De stijl van leidinggeven is het gedragspatroon (de woorden en daden) van diegene die de leiding geeft, zoals dat door andere mensen wordt ervaren” (Dekeyser, 2015, p. 99). Het is heel waardevol als de leerkracht zo veel mogelijk leiderschap deelt met de groep, maar de groep is niet altijd klaar voor deze verantwoordelijkheid en vrijheid. Dan is een meer sturende houding gewenst (Dekeyser, 2015).

2.2.10 Conclusie literatuuranalyse

Er is een verandering aan het plaats vinden in hoe er door volwassenen met kinderen wordt omgegaan. Verschillende bronnen bevestigen dat volwassenen graag zien dat kinderen een eigen mening vormen, hun mening ook geven en samenwerken aan doelen. Dit kan in het onderwijs onder andere vorm gegeven worden middels burgerschap. Uit de ontwikkelingspsychologie van het schoolkind komt naar voren dat zij zich graag actief willen opstellen en het belangrijk is om een besef te krijgen van hun eigen kunnen.

Kinderparticipatie is een mooie manier om hier uiting aan te geven, die veel voordelen heeft voor zowel het kind als zijn omgeving. Omdat het voor kinderen vaak echter niet vanzelfsprekend is om een eigen mening te vormen en deze met een volwassene te delen, zijn er verschillende factoren nodig om tot kinderparticipatie te komen. Er zijn verschillende randvoorwaarden naar voren gekomen en ook sociale vaardigheden en werkvormen die bevorderend kunnen zijn voor kinderparticipatie (zie databoek, artikel 1). Wat de meest geschikte manier is om tot kinderparticipatie te komen, is afhankelijk van de school en zijn kinderen. Wel is het in alle gevallen essentieel dat het plan organisatiebreed gedragen wordt, om tot een succesvol resultaat te kunnen komen.

2.3 Conclusie probleemanalyse

Er is uit de praktijkanalyse naar voren gekomen dat de directeur graag wil dat de kinderen meer mee mogen denken over ontwikkelingen binnen de school. Ook alle gesproken kinderen en medewerkers vinden de mening van kinderen belangrijk en zouden graag meer samenwerking zien. Een gelijkwaardige samenwerking tussen kinderen en volwassenen is op een school niet haalbaar, daarom gaat het onderzoek zich richten op participatie.

Hiermee doet het recht aan het gedachtegoed van Covey en de wens van de directeur, om

aan te sluiten op deze richtlijnen waar de school mee werkt. Daarnaast past het bevorderen van participatie bij de visie van Ieder Talent Telt om te kijken en luisteren naar alle kwaliteiten die iedereen heeft. Dit omdat middels participatie iedereen een stem krijgt. Uit de literatuurstudie is vooral gebleken dat er verschillende randvoorwaarden zijn waar aan voldaan moet worden om tot een succesvolle vorm van participatie te komen. Daarnaast zijn er verschillende sociale vaardigheden van belang en is er een diversiteit aan werkvormen om kinderparticipatie vorm te geven. Hiervoor is geen 'beste' manier. Deze verschilt per school en dit moet dus voor De Zonnewende uitgezocht gaan worden, willen zij aan de slag met kinderparticipatie. Om te kunnen slagen moet dit schoolbreed gedragen worden.

2.4 Probleemstelling

2.4.1 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om kennis en inzicht te geven over wat er nodig is om de kinderparticipatie op Brede School De Zonnewende te bevorderen. Hiervoor wordt er inzicht verworven in de wensen van zowel de kinderen als de volwassen betrokkenen.

2.4.2 Vraagstelling

Hoe kunnen kinderen en volwassen betrokkenen van Brede School De Zonnewende er samen voor zorgen dat de kinderparticipatie bevorderd wordt?

2.4.3 Deelvragen

1. Wat zijn volgens de kinderen van Brede School De Zonnewende bevorderende factoren voor kinderparticipatie?
2. Wat zijn volgens de volwassen betrokkenen van Brede School De Zonnewende bevorderende factoren voor kinderparticipatie?
3. Wat zijn de behoeften op Brede School De Zonnewende met betrekking tot kinderparticipatie?

2.4.4 Toelichting

Bij het onderzoeken van de bevorderende factoren voor kinderparticipatie wordt er, naar aanleiding van de conclusie van de praktijkanalyse, gekeken naar helpende sociale vaardigheden en werkvormen. Bij sociale vaardigheden wordt er onderzocht welke vaardigheden de betrokkenen denken dat helpend zullen zijn om de kinderparticipatie zo optimaal mogelijk te laten ontwikkelen. Bij werkvormen wordt er gekeken met welke methoden en op welke manieren kinderparticipatie op De Zonnewende vorm kan krijgen. Omdat de kinderen en volwassen betrokkenen vanuit een ander perspectief naar de situatie

kijken is besloten om hier twee aparte deelvragen van te maken. Hoewel er naar aanleiding van de literatuuranalyse al een overzicht is opgesteld van bevorderende sociale vaardigheden en werkvormen, is er een wezenlijk verschil ten opzichte van deze deelvragen. Om te zorgen dat er op een passende manier met kinderparticipatie gewerkt wordt, moeten de betrokkenen namelijk zelf aangeven wat zij willen en denken dat werkt.

Voor de derde deelvraag wordt gericht gekeken naar waar er precies behoefte aan is op De Zonnewende wat betreft kinderparticipatie. Want hoewel de directeur behoefte heeft aan kinderparticipatie, maken bevorderende factoren nog niet dat de rest van het team ook deze wens heeft. In de probleemanalyse is vooral gesproken met betrokkenen die al interesse hebben getoond in kinderparticipatie. Er wordt nu breder gekeken om de mening van alle betrokkenen aan bod te laten komen. Hierbij wordt er vooral geïnventariseerd in hoeverre zij willen dat er meer aandacht komt voor kinderparticipatie, maar ook hoeveel tijd zij er zelf in willen investeren of dat de kinderen er mee bezig zijn. Volgens Stals (2012, in Daamen, 2015) is het voor de adoptie in het implementatieproces een essentiële stap dat de betrokkenen een positieve attitude ontwikkelen voor de mogelijke verandering.

2.4.5 Definiëring centrale begrippen

- Participatie: betekent dat iemand ergens aan meedoet, geraadpleegd wordt of dat mensen de macht hebben om beslissingen te beïnvloeden (Persyn, 2008).
- Kinderen: in plaats van de leeftijden nul tot achttien, zoals de definitie van kinderen is in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, worden in dit onderzoek met 'kinderen' leerlingen van De Zonnewende in de leeftijden vier tot en met twaalf jaar bedoeld, maar ook kinderen van die leeftijden, die anderszins betrokken zijn bij Brede School De Zonnewende (Kinderrechtencollectief, z.d.).
- Volwassenen betrokkenen: in het onderzoek worden hiermee die betrokkenen bij Brede School De Zonnewende bedoeld die meerderjarig zijn. Hieronder vallen, de ouders/opvoeders van de kinderen en de medewerkers van de school.
- Sociale vaardigheden: zijn 'elk sociaal geaccepteerd gedrag dat bijdraagt tot het initiëren en handhaven van positieve sociale interacties' zo zegt Prins (1995, in Meer, Reenders, & Vlugt, 2015, p. 13).
- Behoeften: Het idee van een individu dat het hem aan iets ontbreekt. Dit is ook de definitie die in dit onderzoek wordt gehanteerd (Kotler, 2006, in Brouwer, 2013, p.51).

HOOFDSTUK 3: METHODE VAN ONDERZOEK

Dit is een beschrijvend onderzoek. Het doel is om tot een beschrijving te komen van wat er nodig is om kinderopparticipatie op Brede School De Zonnewende te bevorderen. De uitkomsten van het onderzoek kunnen aanleiding geven voor het maken van keuzes (Donk & Lanen, 2012). Gezien de sterke wens naar bevordering van kinderopparticipatie, wordt de kans dat de resultaten van dit onderzoek worden meegenomen in de praktijk zeer groot geacht. Alle methoden waren bevestigingen (Donk & Lanen, 2012). Hierin werd betrokkenen gevraagd hoe zij de situatie zagen en wat zij dachten dat er voor nodig zou zijn om deze te verbeteren. Zo werd er naar de praktijk gekeken vanuit die persoon.

3.1 Koppeling deelvragen aan methoden

Voor de beantwoording van deelvraag 1 en 2 zijn er twee vormen van onderzoek stapsgewijs uitgevoerd. Eerst werden bij de mindmapsessies ideeën verzameld van wat bevorderend kan zijn voor kinderopparticipatie, wat betreft sociale vaardigheden en werkvormen. In de enquêtes konden participanten vervolgens beoordelen welke sociale vaardigheden en werkvormen zij het belangrijkste vonden. Deze manier is gekozen om een breed beeld te krijgen van alle mogelijkheden en veel betrokkenen de kans te geven om zich hierover te uiten.

Om deelvraag 3 te beantwoorden zijn hierover vragen gesteld in de enquête. Dit om alle betrokkenen de gelegenheid te bieden om hun mening hierover te geven en de relevantie hiervan te kunnen bepalen. Bij de brainstorm werd concreet gekeken welke behoeften er waren om invulling te geven aan de resultaten van de enquête. Tot slot kwamen de behoeften impliciet aan bod tijdens de mindmapsessies.

Het onderzoek bestond uit drie opeenvolgende stappen. Bij iedere stap kwamen alle deelvragen in meer of mindere mate aan bod.

	Stap 1: Mindmap	Stap 2: Enquête	Stap 3: Brainstorm
Beantwoord	Deelvraag 1 Deelvraag 2 (Deelvraag 3)	Deelvraag 1 Deelvraag 2 Deelvraag 3	Deelvraag 3
Analyse van	Mindmaps over bevorderende sociale vaardigheden en werkvormen	Enquête met gesloten vragen	Lijst met meest populaire bevorderende sociale vaardigheden en werkvormen
Gebaseerd op	De ideeën van de participanten van de mindmaps	Literatuur (zie databoek, artikel 1) en de uitkomsten van de mindmaps	De resultaten van de enquête
Participanten	Zes kinderen uit groep 1-4, acht kinderen uit groep 5-8, zes volwassen betrokkenen	Alle kinderen van groep 3-8, alle medewerkers, ouders van de ouderraad	Vijf kinderen uit groep 5-8, zes volwassen betrokkenen

3.2 Stap 1: Mindmap

3.2.1 Onderzoeksbenadering

Deze onderzoeksbenadering was zowel kwalitatief als kwantitatief, omdat er open antwoorden werden gegeven, maar er ook concrete resultaten uit kwamen (Donk & Lanen, 2012). De mogelijkheid tot open antwoorden zorgde ervoor dat participanten vrij hun mening konden uiten, mee konden denken over het onderwerp en op elkaar konden reageren. Dit gaf informatie voor de beantwoording van deelvraag 3. De concrete resultaten zijn gebruikt voor het beantwoorden van deelvraag 1 en 2.

3.2.2 Participanten

Er waren drie mindmapsessies; twee met een groep kinderen en één met een groep volwassen betrokkenen. Deze groepen bestonden één keer uit twee kinderen van iedere groep uit de groepen 1-2, 2-3, 3-4, één keer uit twee kinderen van iedere groep uit de groepen 5, 6, 7, 8 en één keer uit zes volwassen betrokkenen. Dit om de representativiteit zo groot mogelijk te maken. De verschillende groepen waren onderverdeeld op leeftijd, vanwege de diverse ontwikkelingsniveaus. Om ze voldoende de mogelijkheid te bieden om aan het woord te komen is besloten de groepen klein te houden. Er werd bij het groepje volwassen betrokkenen gestreefd naar een zo groot mogelijke diversiteit aan taken op de school. De voorkeur ging bij deze groep uit naar een kleine meerderheid van medewerkers, gezien zij op De Zonnewende actief met de kinderen samenwerken.

De participanten van deze sessies waren; een jongen uit groep 1, twee jongens uit groep 2, twee meisjes uit groep 3, een jongen uit groep 4, twee meisjes uit groep 5, een jongen en een meisje uit groep 6, een jongen en een meisje uit groep 7, twee meisjes uit groep 8, drie vrouwelijke leerkrachten (van groep 2-3, 4 en 5), twee moeders (één van een kind uit groep 2 en één van een kind uit groep 4) en de directeur. In totaal waren er zeven mannelijke en dertien vrouwelijke participanten.

3.2.3 Procedure van onderzoek

Allereerst werd het gesprek aangegaan tijdens een teamoverleg om te kijken welke medewerkers zouden willen participeren. De kinderen werden geworven door leerkrachten te vragen wie zij dachten dat mee konden doen. Zij hebben telefonisch contact gehad met de ouders van deze kinderen om goedkeuring te vragen. Daarnaast hebben de kinderen een briefje meegekregen met een korte uitleg over het onderzoek en de contactgegevens van de onderzoekers (zie bijlage 2). Er zijn ouders via een contactpersoon van de ouderraad geworven.

Middels datumprickers zijn er momenten afgesproken voor de verschillende mindmapsessies. Voor de kinderen was dit onder schooltijd en voor de volwassen betrokkenen na schooltijd.

Voorafgaand aan de sessies zijn alle participanten geïnformeerd over de inhoud van het onderzoek en wat er ging gebeuren met de uitkomsten (Donk & Lanen, 2012). De afzonderlijke bijeenkomsten duurden een half uur. De aandacht werd eerst gericht op een mindmap voor de sociale vaardigheden en daarna op een andere mindmap voor werkvormen die participatie kunnen bevorderen. Deze werden voor de kinderen omgedoopt tot 'wat te kunnen?' en 'hoe te doen?'. De participanten gingen aan een tafel zitten met één groot vel papier in het midden. Hier werden de desbetreffende termen op geschreven, met daar omheen ruimte voor de ideeën van de participanten. Middels prikkelende vragen, overdrijving en omkering werden zij gestimuleerd om te komen met ideeën (zie bijlage 3). Om de betrokkenheid te bevorderen, was de intentie om de participanten zelf te laten schrijven. Ze werden uitgenodigd dit te doen doordat het materiaal wat hiervoor nodig was, bij hen zelf lag. De ideeën die niet op papier kwamen, werden voor hen opgeschreven. Gedurende de bijeenkomst verdeelden de onderzoekers de beurten en zorgden dat iedereen aan het woord kwam. Verder werd er door hen doorgevraagd op ideeën van de participanten om ze concreter te maken. De participanten kregen de mogelijkheid om alles op te schrijven en te zeggen. Dit om de data zo breed mogelijk te houden. Na afloop kregen de participanten een kleinigheidje als dank voor hun deelname.

3.2.4 Meetinstrumenten

Het maken van een mindmap is een associatieve techniek. Hierdoor werden er verbindingen gelegd met deelaspecten van de situatie. Dit bood de mogelijkheid tot conversatie. Zo kon helder worden hoe de participanten over het onderwerp dachten en welke overeenkomsten en verschillen hierin naar voren kwamen. Op deze manier konden de participanten elkaar aanvullen (Donk & Lanen, 2012) (zie databoek, artikel 2 en 3). Er zijn achteraf notities gemaakt van opvallendheden tijdens de sessie. Vervolgens is gekeken wat het concrete gedrag hierbij was en welke mogelijke behoeften hier achter zaten.

3.2.5 Analyse

Na de bijeenkomst werden alle antwoorden van een mindmap op kaartjes geschreven. De negatieve formuleringen werden positief geherformuleerd. Vervolgens is er gekeken welke kaartjes met elkaar in verband stonden en daar is een schematisch overzicht van gemaakt (zie databoek, artikel 4 en 5). Deze punten zijn op een concluderende mindmap verzameld, om te gebruiken bij de beantwoording van deelvraag 1 en 2 (Donk & Lanen, 2012) (zie databoek, artikel 2). Overige opvallende aspecten zijn na de sessies besproken en

genoteerd door de onderzoekers (zie databoek, artikel 6). Hier kon gebruik van gemaakt worden voor het antwoorden van deelvraag 3. Deze resultaten zijn besproken met de directeur om transparant te zijn en draagvlak te creëren.

3.3 Stap 2: Enquête

3.3.1 Onderzoeksbenadering

De benadering voor deze methode was kwantitatief, omdat er alleen gesloten vragen werden gesteld (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, z.d.). Hierbij was het doel om de wensen van de participanten wat betreft de situatie te meten. Hier is voor gekozen zodat er in relatief weinig tijd informatie van de meerderheid van de betrokkenen ingewonnen kon worden.

3.3.2 Participanten

De volledige school is benaderd voor het invullen van de enquête. Dit waren 129 kinderen en 28 medewerkers (Brede School De Zonnewende, 2016-a). De kinderen die in groep 1 en 2 zitten zijn niet benaderd, omdat zij hier nog niet de benodigde vaardigheden voor bezitten (L. Maas-Wouters, persoonlijke mededeling, 23 februari 2017). De directeur vond het onnodig om toestemming te vragen aan ouders, omdat de enquête vrij kort was en onder schooltijd werd afgenomen.

Verder zijn er acht ouders/opvoeders benaderd voor deelname, omdat het ging over hun kinderen. Hiervoor is contact opgenomen met de ouders van de ouderraad, omdat zij betrokken zijn bij de school en het niet haalbaar was om alle ouders te bevragen. De diversiteit in participanten vergroot de representativiteit.

In totaal heeft bijna 94% van de 129 kinderen de enquête ingevuld. Van hen was bijna 55% meisje en iets meer dan 45% jongen. Uit iedere klas hebben gemiddeld twintig kinderen meegedaan. Ruim 55% van de 36 uitgenodigde volwassen betrokkenen heeft de enquête gemaakt. 85% van hen was vrouw en 15% man. Iets meer dan 71% van de 21 medewerkers van de school heeft deelgenomen, bijna 43% van de 7 medewerkers van de BSO en Het Activiteitenplein. Verder heeft 25% van de 8 uitgenodigde ouders deelgenomen. Er zijn uiteindelijk 121 resultaten ontvangen van de kinderen en 20 van de volwassen betrokkenen.

3.3.3 Procedure van onderzoek

Op basis van de concluderende mindmaps uit de eerste fase, zijn lijsten opgesteld met 15 sociale vaardigheden en 10 werkvormen, hierin zitten enkele toevoegingen uit de literatuur (zie databoek, artikel 1). Hierbij is er bij de vaardigheden onderscheid gemaakt in wat voor de kinderen en wat voor de volwassen betrokkenen gewenste vaardigheden zijn. Deze punten zijn vervolgens zo geformuleerd dat ze helder waren voor kinderen vanaf groep 3.

In een teamoverleg werden de medewerkers enkele weken van tevoren ingelicht over de wensen met betrekking tot het invullen van de enquête (zie bijlage 2). Zo wisten zij wat er van hen verwacht werd en konden zij de kinderen de taak geven deze in te vullen. Het belang van het eerlijk en individueel invullen van de enquête, net als de anonimiteit is benadrukt (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, z.d.). Alle participanten hebben de enquête digitaal ontvangen en het invullen ervan duurde zo'n vijf tot tien minuten. De participant (of zijn leerkracht) kon beslissen wanneer de enquête werd ingevuld binnen de tijdsspanne van een week. De kinderen van groep 3 en 4 hebben begeleiding gehad van de onderzoekers bij het invullen van de enquête. Iedere begeleider las de enquête voor aan één groepje van twee of drie kinderen, waarbij ze vragen konden stellen. De leerlingen zaten naast elkaar, zodat de begeleider gemakkelijk de voortgang van alle kinderen in de gaten kon houden. De momenten waarop deze begeleiding plaatsvond zijn in overleg met de leerkrachten afgesproken. De enquête is eenmalig afgenomen. Dit werd niet steekproefsgewijs gedaan, om zo alle kinderen de kans te geven hun mening te uiten. Alle participanten hebben aan het einde van de week een bedankje ontvangen.

3.3.4 Meetinstrumenten

In de enquête zijn vragen gesteld om de behoefte aan kinderopparticipatie te inventariseren. Ook kwamen de ideeën uit de mindmaps aan bod om te bekijken aan welke sociale vaardigheden de participanten waarde hechtten en voor welke werkvormen ze open stonden. De enquête begon met informatie over het onderzoek, de vertrouwelijkheid, de duur van en reden voor de enquête en de meerwaarde van het invullen voor de respondenten. Hij werd ingeleid met een aantal eenvoudige vragen en de laatste vraag was wat lichter. De enquête eindigde met de mogelijkheid voor opmerkingen en bestond volledig uit gesloten vragen. Bij het opstellen van de vragenlijst is er op gelet dat de enquête logisch-consistent was opgesteld (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, z.d.; Donk & Lanen, 2012). Er zijn twee versies gemaakt, waarvan bij één de formulering van de vragen is aangepast voor de kinderen (zie bijlage 4). Er was voor één enquête gekozen om inzicht te krijgen in de diverse percepties die alle respondenten hadden op de situatie en mogelijke werkwijzen voor verbetering (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, z.d.; Donk & Lanen, 2012).

3.3.5 Analyse

De data werd door de gesloten vragen zeer gestructureerd verzameld en was daardoor makkelijk te analyseren (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, z.d.; Donk & Lanen, 2012) (zie databoek, artikel 7). Er is gekeken welke resultaten vaak naar voren kwamen en daarbinnen naar het verschil tussen kinderen en volwassen betrokkenen en binnen klassen.

Dit zorgde voor een duidelijk overzicht in de wensen en behoeften van de participanten. Hier zijn grafieken van gemaakt (zie databoek, artikel 8 en 9).

Om verder te focussen op wat reële mogelijkheden voor de toekomst kunnen zijn, is vooral gekeken naar de drie hoogst scorende punten wat betreft sociale vaardigheden voor de kinderen, voor de volwassen betrokkenen en werkvormen. Tot slot is gekeken naar opvallende aspecten bij het afnemen van de enquête bij groep 3 en 4 door de onderzoekers zelf (zie databoek, artikel 10).

3.4 Stap 3: Brainstorm

3.4.1 Onderzoeksbenadering

Deze onderzoeksbenadering was kwalitatief, omdat de participanten met elkaar in gesprek gingen en er geen concrete cijfers uit kwamen (Donk & Lanen, 2012). Op deze wijze konden de participanten vrij hun mening geven. Dit nodigde uit om verder te denken over de situatie en met elkaar in gesprek te gaan.

3.4.2 Participanten

De richtlijn was om tien tot vijftien participanten te hebben met een redelijk gelijke verhouding in het aantal kinderen en volwassen betrokkenen. Dit om een aanzet te geven om als groep in dialoog te gaan over kinderparticipatie, maar ook omdat er een uitkomst moest komen waar alle betrokkenen achter konden staan. Het werd bevorderlijk geacht als de deelnemende kinderen hun mening durfden te uiten en als de volwassen betrokkenen open stonden voor de inbreng van de kinderen. De kinderen uit groep 1 t/m 4 werden niet uitgenodigd, omdat uit de mindmapsessie bleek dat het voor hen te moeilijk was om te kijken naar het grote geheel en in te zien wat reële mogelijkheden zijn (Donk & Lanen, 2012). Er waren elf participanten aanwezig bij de brainstorm; vijf kinderen en zes volwassen betrokkenen. De kinderen kwamen uit groep 5 t/m 8. Er waren twee kinderen uit groep 5, uit de andere klassen allemaal één. De volwassen betrokkenen waren vier leerkrachten (van groep 2-3, 4, 6 en 8), een stagiaire van de PABO en een ouder met een kind in groep 2. Alle participanten waren vrouwelijk.

3.4.3 Procedure van onderzoek

De kinderen uit groep 5 t/m 8 die hadden deelgenomen aan de mindmapsessie, wilden allemaal meedoen aan de brainstorm. Het merendeel gaf aan op woensdag te kunnen, dus op basis daarvan is de datum geprikt. De kinderen hebben een brief meegekregen met informatie voor hun ouders (zie bijlage 2). De volwassen betrokkenen voor de brainstorm zijn

geworven via de mail, het personeel specifiek middels mondeling contact en een inschrijfformulier in de personeelskamer.

Vanuit de resultaten van de enquête wat betreft de sociale vaardigheden voor de kinderen, de volwassen betrokkenen en de werkvormen, zijn de drie meest naar voren gekomen aspecten verzameld en met grote letters op een vel genoteerd, zodat het voor de participanten te lezen was. Daarnaast werd het ook aan hen voorgelezen. Per punt werd er gekeken hoe de participanten dit in de praktijk wilden zien. Middels vragen van de onderzoekers en onderling overleg tussen de participanten, konden deze punten helder worden gemaakt (zie bijlage 5 en 6). Hier werd dus al een opstart gemaakt voor het implementatieproces. De brainstorm duurde ongeveer één uur. Ter afsluiting ontvingen alle participanten een bedankje.

3.4.4 Meetinstrumenten

Op basis van een vooraf opgesteld format, zijn alle genoemde ideeën van de brainstorm opgeschreven en geordend bij de bijbehorende vaardigheid of werkvorm. Zie bijlage 6 voor een voorbeeld van het format, of artikel 11 in het databoek voor het geheel. Daarnaast is de bijeenkomst opgenomen op video, zodat hij goed geanalyseerd kon worden en er geen essentiële informatie werd gemist.

3.4.5 Analyse

Gedurende de bijeenkomst is, in het bijzijn van de participanten, van iedere vaardigheid en werkvorm het format ingevuld. Hierbij zijn er aantekeningen gemaakt van alle ideeën die zijn genoemd. Bij de uitwerking zijn deze aantekeningen letterlijk overgenomen (zie databoek, artikel 12 en 13). Na het terugkijken van het beeldmateriaal, is er op basis van het format en de opnamen gekeken naar de behoeften die naar voren kwamen. Daarnaast is er gelet op mogelijke verbanden en overkoepelende factoren bij de verschillende ideeën (zie databoek, artikel 14). Verder zijn bijzondere opmerkingen en opvallendheden genoteerd (zie databoek, artikel 15). Omdat de directeur niet aan de brainstorm kon deelnemen, zijn de resultaten, ter bevordering van de transparantie, naderhand aan hem gepresenteerd.

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid

Er is in dit onderzoek op verschillende manieren aan de validiteit en betrouwbaarheid gewerkt. Ten eerste waren er veel belanghebbenden betrokken bij het onderzoek. In het onderzoek werden de volledige school en meerdere ouders gesproken. Dit waren zo'n 160 participanten. Gedurende het proces werden de participanten gestimuleerd om met elkaar het gesprek aan te gaan. Daarnaast was er regelmatig contact om vragen te stellen of

informatie uit te wisselen. Om te zorgen dat de privacy van de kinderen goed gewaarborgd werd, zijn zij benoemd met een cijfer die hun klas aangaf, gevolgd door hun initiaal.

De visie van Ieder Talent Telt werd gevolgd in de manier van onderzoeken. Zoals de naam al zegt is ieders input waardevol en dus zijn de kinderen van De Zonnewende, net zoals de volwassenen, actief betrokken geweest bij iedere fase van het onderzoek. Verder wordt er bij Ieder Talent Telt gekeken naar mogelijkheden in plaats van problemen en wordt er open gestaan voor alle ideeën (Ieder talent telt, 2017). Dit is onder andere terug te zien in de mindmapsessies, waarbij vrij geassocieerd mocht worden over mogelijke vaardigheden en werkvormen voor de bevordering van kinderparticipatie. De participanten mochten zelf mogelijkheden schrijven, daardoor konden ze het in hun eigen woorden opschrijven en hoefden ze niet alles hardop te zeggen. Door middel van de brainstorm vond er in bepaalde mate al participatie plaats. De betrokkenen deden zo het onderzoek naar de oplossing en ze werden begeleid in dit proces. Hierdoor werd de validiteit verhoogd.

Er werd risico genomen wat de betrouwbaarheid betreft, omdat er doorgewerkt werd op resultaten van eerdere stappen. Hierdoor was het mogelijk dat ideeën die in de eerste fase niet naar voren kwamen, in de rest van het onderzoek niet meer aan bod zouden komen. Dit is geprobeerd tegen te gaan door bij de mindmapsessies in gesprek te gaan met betrokkenen van alle leeftijden en functies. Wel waren hierbij kinderen gekozen, die verbaal sterk zijn, zodat het zeker was dat er in de eerste fase voldoende ideeën naar voren kwamen. Zij representeren dus niet de volledige school. Dit gold hetzelfde voor het feit dat alleen ouders uit de ouderraad uitgenodigd zijn, gezien zij al betrokken zijn bij de school. Dit zorgt voor een kleinere mate van representativiteit. Enkele resultaten van de mindmapsessies zouden minder betrouwbaar kunnen zijn, omdat de onderzoekers er positieve formuleringen van hebben gemaakt. Hierbij is echter secuur te werk gegaan, om zo dicht mogelijk bij de originele intentie te blijven.

De validiteit werd verhoogd door de diversiteit in methodes, waarbij zowel open als gesloten vragen aan bod zijn gekomen. Verder is de data verzameld middels geschreven bronnen en contact met betrokkenen. Dit was zowel op individueel niveau als in groepsverband, en in persoonlijk en schriftelijk contact (bij de enquête). De literatuur is opgezocht via; het internet, databanken en in de bibliotheek via het zoekstelsel van de HAN. Door de diversiteit in dagen en tijdstippen van onderzoek is de invloed van tijdgebonden factoren verkleind. De data is verzameld en verwerkt door de onderzoekers, met ondersteuning van hun begeleiders. Alle resultaten werden bekeken door twee onderzoekers met een eigen visie en zij formuleerden conclusies waar zij beide achter staan.

HOOFDSTUK 4: RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek beschreven per deelvraag. De vragen worden weergegeven per onderzoeksmethode. Aanvullende informatie kan gevonden worden in het databoek.

4.1 Resultaten voor deelvraag 1

Wat zijn volgens de kinderen van Brede School De Zonnewende bevorderende factoren voor kinderparticipatie?

4.1.1 Mindmap

Uit de mindmapsessie met zes kinderen uit groep 1 t/m 4 en de mindmapsessie met acht kinderen uit groep 5 t/m 8 zijn de volgende factoren het meest naar voren gekomen. Dit zijn punten die de leerlingen zelf hebben genoemd en geconcretiseerd.

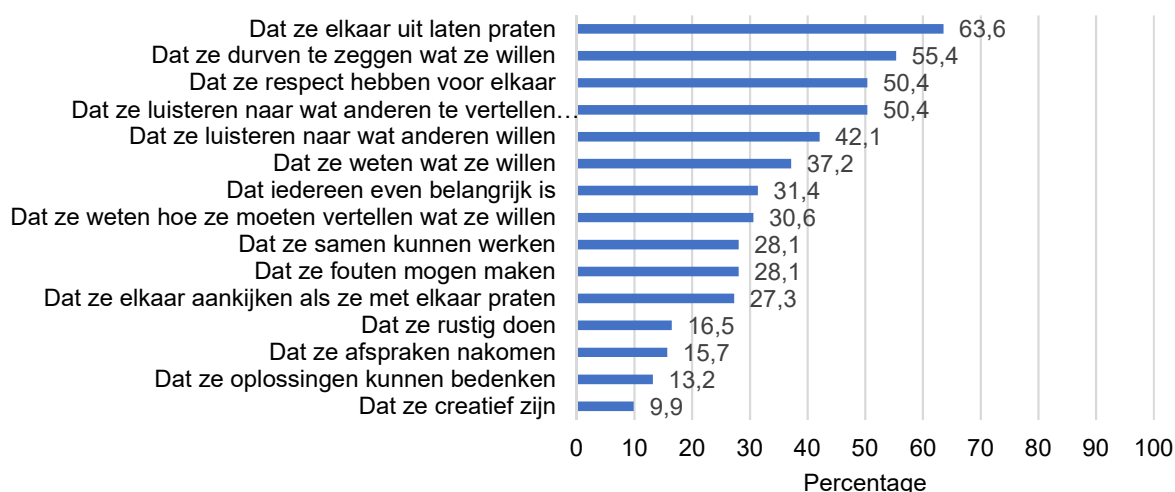
Belangrijkste sociale vaardigheden	
Genoemd door groep 1 t/m 4	Genoemd door groep 5 t/m 8
- Goed kunnen praten - Luisteren - Op je beurt wachten - Stil zijn	- Creatief - Goed kunnen samenwerken (duidelijk zijn, goed luisteren naar elkaar, elkaar uit laten praten, rustig doen, rustig praten) - Respect voor elkaar (elkaar aankijken, elkaar gelijk behandelen, positief reageren) - Veilig voelen (durven fouten te maken, durven je mening te geven)
Belangrijkste werkvormen	
Genoemd door groep 1 t/m 4	Genoemd door groep 5 t/m 8
- Bespreken - Een brief schrijven - Een lijst maken - Juffen brengen info van klassen bij elkaar	- Elke groep vragen wat zij willen en dat meenemen in beslissingen - Idee aan directeur vertellen - Informatie verzamelen (basisenquête, kringgesprek, spreekbeurt (pitch), stemmen) - Leerlingenraad (bovenbouw, 2 leerlingen per klas (= klassenvertegenwoordiger), leerkrachten)

4.1.2 Enquête

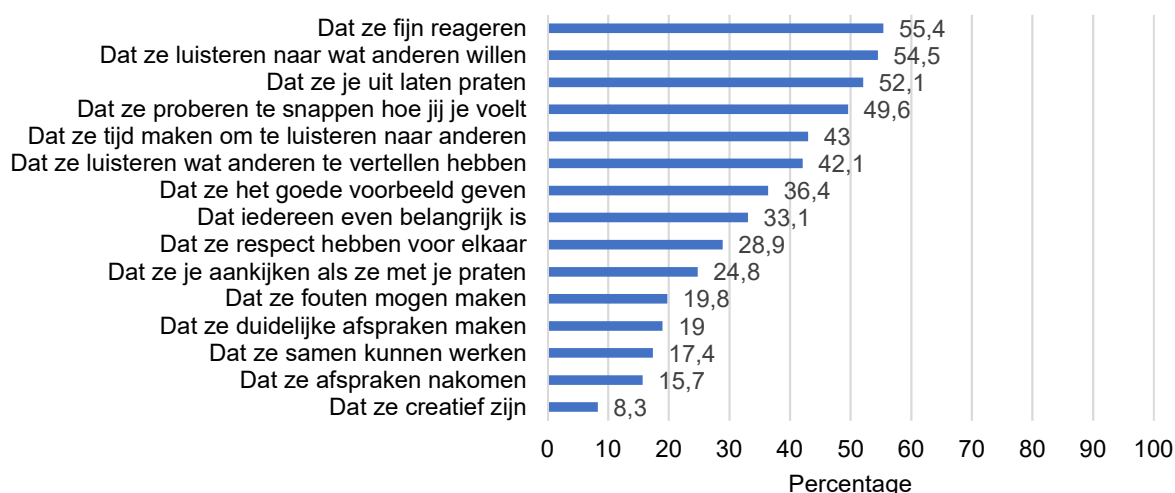
Uit de enquête, bestaande uit tien gesloten vragen, is naar voren gekomen wat de wensen van de kinderen zijn wat betreft sociale vaardigheden en werkvormen om kinderopparticipatie te bevorderen op hun school. Deze vragen zijn beantwoord door 121 kinderen uit groep 3 t/m 8 van De Zonnewende.

Bij de onderstaande grafieken is de titel gelijk aan de vraag zoals hij in de enquête beschreven stond. De antwoordmogelijkheden op de y-as zijn de opties waaruit de participanten konden kiezen. Per antwoordmogelijkheid staat het percentage participanten die voor die optie heeft gekozen beschreven.

Grafiek 1: Welke 5 dingen moeten kinderen kunnen om meer te kunnen meedenken?

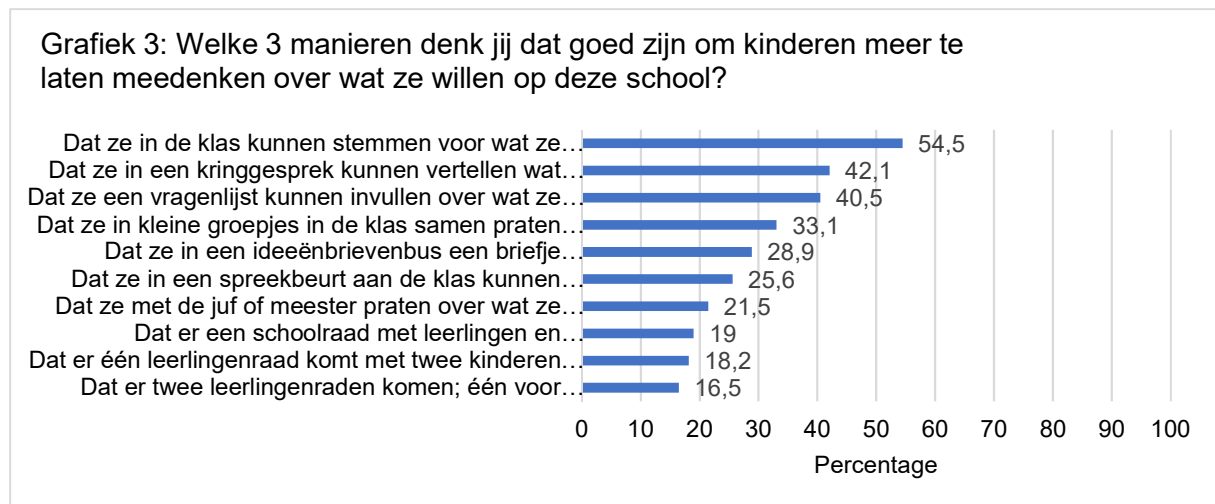

Grafiek 2: Welke 5 dingen moeten volwassenen kunnen, om kinderen te helpen?

Uit grafiek 1 komt naar voren dat veel kinderen vinden dat kinderen elkaar moeten laten uitpraten en dat kinderen moeten durven zeggen wat ze willen om meer te kunnen meedenken. 'Respect hebben voor elkaar' en 'luisteren naar wat anderen te vertellen

hebben' scoren ook hoog en vormen daarmee een duidelijke top 4. Slechts een aantal van de kinderen vindt dat creatief zijn en oplossingen kunnen bedenken hier belangrijk is. Uit grafiek 2 blijkt dat kinderen het zeer belangrijk vinden dat volwassenen fijn reageren en dat ze luisteren naar wat anderen willen. 'Fijn reageren' is gebaseerd op 'positief reageren' wat voortkwam uit de mindmapsessie van groep 5 t/m 8. Hier is 'fijn' van gemaakt, zodat meer kinderen begrepen wat hiermee werd bedoeld. Slechts een aantal kinderen hebben aangegeven dat volwassenen creatief moeten zijn en afspraken moeten nakomen om kinderen te helpen.

Uit grafiek 3 komt duidelijk naar voren dat veel kinderen graag in de klas zouden willen stemmen voor wat ze willen op school. Een kringgesprek of een vragenlijst invullen in de klas lijkt ze ook een goed idee. Alle drie de varianten op een (leerlingen)raad scoren laag. Wanneer er in de data wordt gekeken naar het aantal kinderen dat op één of meer van de drie gegeven opties voor een raad stemde, blijkt dat deze werkvorm 41,3% van de stemmen kreeg. Hiermee staat het op de derde plaats.

4.2 Resultaten voor deelvraag 2

Wat zijn volgens de volwassen betrokkenen van Brede School De Zonnewende bevorderende factoren voor kinderopparticipatie?

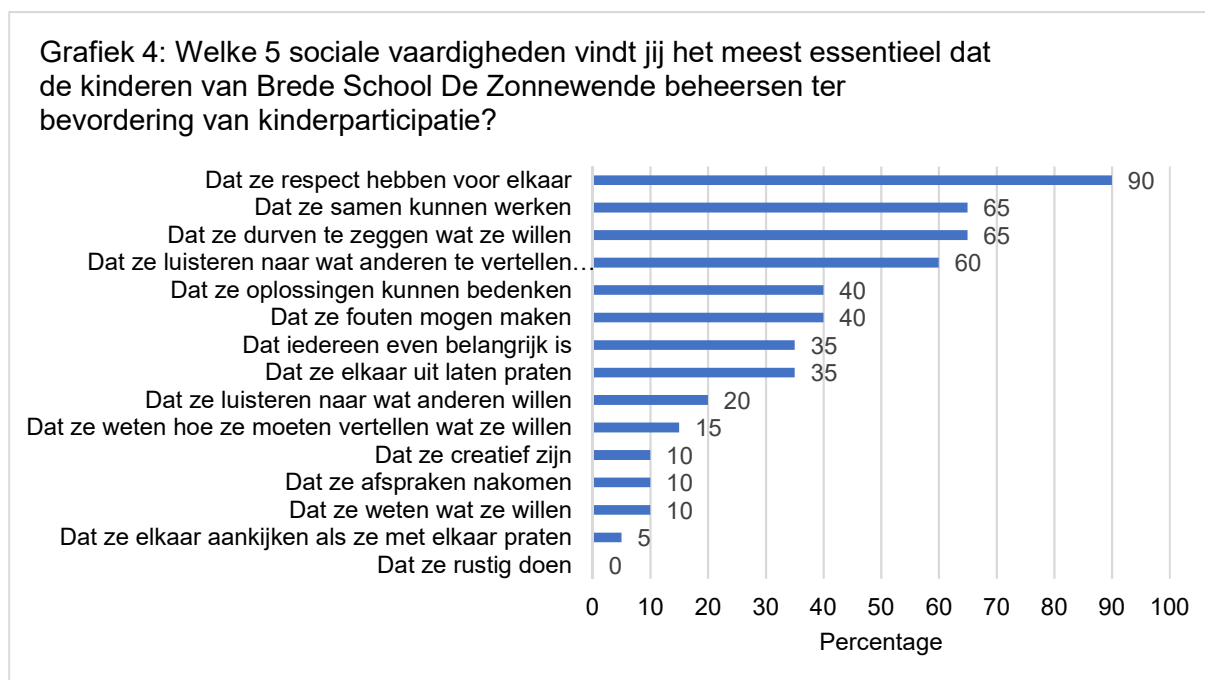
4.2.1 Mindmap

Gedurende de mindmapsessie met zes volwassen betrokkenen, zijn de bevorderende factoren voor kinderopparticipatie die het meest naar voren kwamen verzameld en vervolgens hieronder beschreven.

Genoemd door volwassen betrokkenen	
Belangrijkste sociale vaardigheden	Belangrijkste werkvormen
- Inlevingsvermogen - Kaders - Luisteren naar elkaar - Open staan - Respect - Ruimte geven - Samenwerken - Voorbeeldgedrag - Zicht krijgen op wat je wil	- Creatief denken - Ideeënbus - Leerlingenraad (verschillende afgevaardigden, alleen de onderbouw of bovenbouw of allen) - Mindmaps in groepen - Talentontwikkeling; wat wil <i>ik</i> leren? - Terugkoppeling

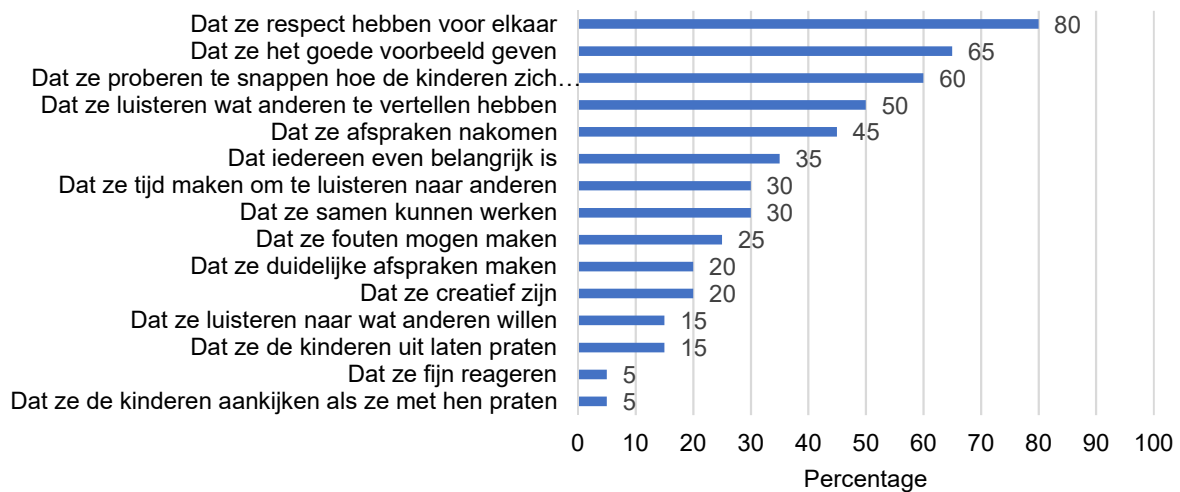
4.2.2. Enquête

De resultaten van de enquête laten zien wat de wensen van de volwassenen zijn als het gaat om bevorderende sociale vaardigheden en werkvormen voor kinderparticipatie. In totaal hebben 20 volwassen betrokkenen van De Zonnewende de enquête, bestaande uit dertien gesloten vragen, ingevuld. De grafieken zijn hetzelfde opgebouwd als bij deelvraag 1.

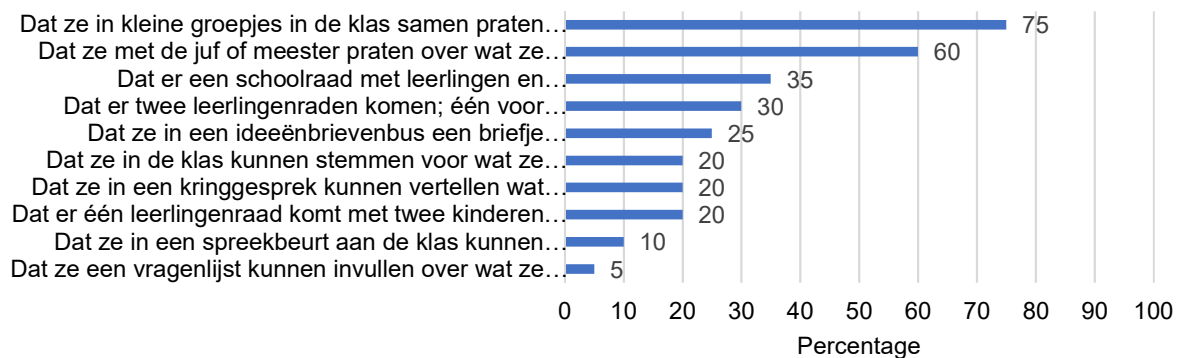
Uit grafiek 4 blijkt duidelijk dat volwassen betrokkenen het belangrijk vinden dat kinderen respect hebben voor elkaar. Ook moeten ze samen kunnen werken, durven zeggen wat ze willen en luisteren naar wat anderen te vertellen hebben om kinderparticipatie zo optimaal mogelijk vorm te kunnen geven. Wat geen enkele volwassen betrokkene hiervoor belangrijk vindt is dat de kinderen rustig doen. Verder werd 'elkaar aankijken tijdens een gesprek' maar door één volwassen betrokkenen benoemd als belangrijk.

Grafiek 5: Welke 5 sociale vaardigheden vindt jij het meest essentieel dat de medewerkers van Brede School De Zonnewende beheersen ter bevordering van kinderopparticipatie?

In grafiek 5 staan de vaardigheden die de medewerkers moeten beheersen om participatie zo goed mogelijk tot uiting te laten komen. Hier is duidelijk dat ook volwassen betrokkenen het belangrijk vinden dat ze respect voor elkaar hebben, maar ook het goede voorbeeld geven. Slechts één volwassen betrokkenen koos voor 'fijn reageren', net als bij 'de kinderen aankijken in een gesprek'.

Grafiek 6: Welke 3 werkvormen van kinderopparticipatie zou jij het liefst zien op Brede School De Zonnewende?

Uit grafiek 6 komt naar voren dat veel volwassen betrokkenen graag zouden zien dat de kinderen in kleine groepjes in de klas gaan praten over wat ze willen. Meer dan de helft vindt het een goed idee als de kinderen met leerkrachten praten over wat ze zouden willen leren. Uit meer gedetailleerde resultaten is gebleken dat 80% van de volwassen betrokkenen op één of meer van de drie gegeven opties voor een raad heeft gestemd. Dit betekent dat het de meest populaire werkvorm is. Het houden van een spreekbeurt aan de klas of een vragenlijst invullen scoren het laagst. De andere antwoorden liggen dicht bij elkaar.

4.3 Resultaten voor deelvraag 3

Wat zijn de behoeften op Brede School De Zonnewende met betrekking tot kinderp participatie?

4.3.1 Mindmap

Tijdens de mindmapsessies zijn impliciet behoeften aan bod gekomen. Bij de sessie met zes kinderen uit groep 1 t/m 4 gingen de sociale vaardigheden die werden benoemd, vooral over concreet gedrag en de basis van contact. Voorbeelden hiervan zijn; 'praten', 'luisteren', 'stil zijn', 'vinger opsteken', 'wachten' en 'niet weglopen'. Bij het bespreken van de werkvormen, kwamen er meerdere antwoorden die te maken hadden met wat de juf zou moeten doen, zoals 'het bespreken met andere juffen'. Tussendoor kwamen de kinderen meerdere malen met ideeën voor het schoolreisje. Als er geen vragen werden gesteld, dan ging het gesprek over op andere onderwerpen. Ze waren veel fysiek bezig; gericht op anderen en tekenen. Dit was een enkele keer gerelateerd aan de onderwerpen van de mindmapsessies.

Bij de acht kinderen uit groep 5 t/m 8 kwamen er veel ideeën naar voren tijdens de sessie. Zelfs na 25 minuten bezig te zijn geweest met het onderwerp, kwamen er nog nieuwe ideeën bij. In totaal benoemden zij 50 vaardigheden en 29 werkvormen. Dit waren zowel concrete als abstracte ideeën, bijvoorbeeld 'anderen aankijken', 'iemand uit laten praten', 'respect voor elkaar hebben' en 'creatief zijn'. Meerdere malen is er door diverse kinderen benoemd dat ze een leerlingenraad willen. Verder is er gesproken over andere onderwerpen waar de kinderen graag inspraak of verbeteringen in willen (zien), zoals het schoolreisjes, betere wifi en een groenere school. De kinderen vertelden meestal eerst hun idee, voordat ze hem opschreven. Tevens werden er ideeën opgeschreven die niet benoemd zijn. Ze telden de hoeveelheid ideeën van anderen en benoemden dit. De leerlingen stelden vragen aan de onderzoekers en aan elkaar.

De mindmapsessie met zes volwassen betrokkenen begon met meerdere vragen over het onderzoek. De door de hen benoemde vaardigheden waren redelijk overkoepelende begrippen, zoals 'respect', 'open staan' en 'kaders'. Er werden weinig basisvaardigheden benoemd. Na doorvragen of het bieden van een ander perspectief, kwamen er weinig nieuwe ideeën. Een deel van de door participanten genoemde ideeën, werden niet opgeschreven, zelfs niet na stimulering hiervan. Er werd meerdere malen niet op elkaar gereageerd. Toen de werkvormen werden besproken, kwamen behalve werkvormen ook andere relevante aspecten aan bod, zoals 'creatief denken' en 'terugkoppeling'. Tijdens de mindmapsessie sloot de directeur een paar minuten later aan en vanaf dat moment werd er door de andere participanten minder gezegd dan daarvoor. De directeur nam de tijd om zijn inbreng te geven en gaf ook uitleg over enkele punten die hij inbracht. Een andere participant begon meerdere malen met praten, maar hij ging door met zijn verhaal.

4.3.2 Enquête

In de enquête zijn vragen aan bod gekomen over de behoeften voor kinderopparticipatie op De Zonnewende. Bijbehorende grafieken kunnen gevonden worden in bijlage 7.

Alle volwassenen hebben bij de vraag “Hoe belangrijk vind jij de mening van kinderen?” aangegeven dat ze de mening van kinderen erg of heel erg belangrijk vinden. De mening van kinderen hierover is meer verdeeld. Een aantal kinderen hebben ‘niet belangrijk’ of zelfs ‘helemaal niet belangrijk’ ingevuld. Toch heeft meer dan de helft van de kinderen gekozen voor ‘heel erg belangrijk’ (zie bijlage 7, grafiek 7).

Door het stellen van de vraag “Hoe zou jij de kinderopparticipatie op Brede School De Zonnewende graag zien?” blijkt dat geen van de volwassen betrokkenen de kinderopparticipatie minder dan nu zou willen zien. In totaal wil 80% van hen het graag meer of zelfs veel meer zien dan momenteel. Dit percentage ligt bij de kinderen rond de 60%. Een aantal kinderen hebben hier aangegeven dit minder of veel minder te willen zien dan nu (zie bijlage 7, grafiek 8). De volgende opmerkingen werden hierover gegeven door twee kind participanten; “Het zou wel leuk zijn als kinderen mee mogen denken op school” en “Ik vind het leuk dat jullie deze vragen aan ons stellen”.

Aan de volwassen betrokkenen is in de enquête de vraag gesteld “Hoeveel uur zou jij willen dat besteed wordt aan kinderopparticipatie ... ?”, betreffende henzelf, maar ook de kinderen. Meerdere volwassen betrokkenen gaven aan niet te weten hoeveel uur zijzelf of de kinderen konden besteden aan kinderopparticipatie. Voor zowel zichzelf als de kinderen is door niemand de opties ‘één uur per 2 maanden’ of ‘minder dan één uur per twee maanden’ aangegeven. Voor de kinderen scoort ‘meer dan één uur per week’ het hoogst en voor de volwassenen gaan ‘weet ik niet’ en ‘één uur per week’ gelijk op (zie bijlage 7, grafiek 9). Een participant had als opmerking; “Tijd besteden aan kinderopparticipatie is niet in uren te vangen. Als opvoeder (in ruime zin van het woord) moet je altijd openstaan voor inbreng van kinderen”. Aan de kinderen is een soortgelijke vraag gesteld; “Hoe vaak zou jij willen dat er tijd gemaakt wordt om te luisteren naar wat kinderen willen op deze school?”. Bijna 30% van de kinderen zou willen dat er iedere dag tijd wordt gemaakt om te luisteren naar kinderen. Ook bijna 30% zou dit iedere week willen. Ruim 30% van de kinderen gaf echter aan niet te weten hoeveel tijd zij willen dat er aan besteed wordt (zie bijlage 7, grafiek 10).

Op de vraag “Zou jij je willen inzetten voor de organisatie of begeleiding van kinderopparticipatie op Brede School De Zonnewende?” heeft ruim 70% van de kinderen ‘ja’ geantwoord. Ruim de helft van de volwassen betrokkenen deed dit ook. Twee volwassen betrokkenen en één kind antwoordden hierop ‘nee’. Rond de 30% van zowel de kinderen als de volwassen betrokkenen weten nog niet of zij zich willen inzetten voor kinderopparticipatie (zie bijlage 7, grafiek 11).

4.3.3 Brainstorm

Aan de brainstorm deden elf participanten mee, waarvan vijf kinderen en zes volwassen betrokkenen. Er zijn verschillende behoeften naar boven gekomen uit de brainstorm. Hiervan kunnen luisteren, respect, vertrouwen en durven als de belangrijkste vaardigheden worden gezien. De participanten hebben benoemd dat zij willen dat er meerdere keren per week tijd wordt gemaakt om naar kinderen te luisteren en hierbij écht de aandacht voor een kind te hebben. Dit kan bevorderend werken voor het geven en ontvangen van respect. Volgens de participanten is het voor respect belangrijk om de ander te accepteren als persoon en bij een ongewenste situatie hem of haar aan te spreken op zijn gedrag en niet op de persoon zelf. Ze vonden hierbij ook dat als er feedback aan iemand wordt gegeven dat deze positief en opbouwend dient te zijn, in tegenstelling tot negatief en afbrekend. Verder vinden de participanten dat bij respect ook het accepteren van mogelijk verlies hoort.

Als iemand zich gehoord en gerespecteerd voelt, komt er ruimte voor vertrouwen. De participanten geven aan dat vertrouwen makkelijker is als je iemand kent. Vertrouwen is een voorwaarde voor de medewerkers om de kinderen deel te laten nemen in het gesprek over wat er bijvoorbeeld in de les behandeld moet worden en op welke manier dat aangepakt kan worden. Door een groeiend vertrouwen, gaan de kinderen meer durven, zo werd in de brainstorm benoemd. Om hiermee te oefenen, kunnen dingen eerst in kleine groepjes worden besproken, alvorens het klassikaal gedeeld wordt.

Door twee kinderen uit groep 7 en 8 werd de wens tot debatteren uitgesproken. Hiervoor is het nodig dat zij alle vier de bovenstaande vaardigheden beheersen. Want nadat zij hebben gedurfd om hun idee te delen, begint de cirkel opnieuw met het luisteren naar een reactie, daar respect voor hebben, vertrouwen in zichzelf en op de ander durven reageren. Het kunnen doorlopen van deze cirkel is ook nodig voor klassenvertegenwoordigers en het hebben van tweerichtingsverkeer tussen kinderen en volwassenen. Bij een mogelijke kinderraad willen de kinderen namelijk niet alleen hun ideeën vertellen aan de volwassenen, maar tevens van hen horen wat er op de school speelt.

Er zijn verschillende ideeën hoe deze raad er uit kan zien, maar de kinderen vinden het wel belangrijk om hier volwassenen bij te hebben. De meest gewenste optie is om een raad te hebben waar wisselend de groepen en volwassenen aan mee doen op wie het onderwerp betrekking heeft. In ieder geval moet alles eerst met de klas zijn besproken en is het de bedoeling dat de daaruit voortgekomen wensen worden uitgedragen in de bijeenkomsten van de kinderraad.

HOOFDSTUK 5: CONCLUSIES EN DISCUSSIE

In het laatste hoofdstuk van dit onderzoeksrapport komen als eerste de conclusies op de deelvragen en de onderzoeksvraag aan bod. Deze zijn geformuleerd op basis van de resultaten. De conclusies worden gevolgd door de discussie waarin enkele ontwikkelingen worden beschreven die hebben plaatsgevonden tijdens dit onderzoek.

5.1 Conclusies

5.1.1 Conclusie deelvraag 1

Wat zijn volgens de kinderen van Brede School De Zonnewende bevorderende factoren voor kinderopparticipatie?

Sociale vaardigheden voor kinderen	Sociale vaardigheden voor volwassenen
- Dat ze elkaar uit laten praten - Dat ze durven zeggen wat ze willen - Dat ze respect hebben voor elkaar - Dat ze luisteren naar wat anderen te vertellen hebben	- Dat ze fijn reageren - Dat ze luisteren naar wat anderen willen - Dat ze je uit laten praten

Kinderopparticipatie is een goed middel om kinderen te leren om naar anderen te luisteren, als volwassenen dit ook kunnen komt het echt tot bloei. (De Kinderombudsman, 2016; Gordon & Burch, 2005; Persyn, 2008; Zanderink, 2010). Om goed te luisteren, is het belangrijk om meer te vragen dan te vertellen, het kind serieus te nemen en te laten zien dat er iets gebeurt met wat hij vertelt (Delfos, 2011; Delfos, 2014). Door zowel tegenover jezelf als de ander een respectvolle houding aan te nemen, kunnen kinderen leren hoe zij zich zo moeten opstellen. Daarbij zorgt positief contact voor zelfvertrouwen, waar negatieve gevoelens voortkomen uit negatief contact (Boves & Dijk, 2014). Als kinderen merken dat volwassenen hen positief benaderen, zullen ze meer bereid zijn om zich in te spannen (Dekeyser, 2015). Wanneer er een klimaat gecreëerd wordt van respect en positiviteit, zullen kinderen durven te experimenteren, leren en ontdekken (Boves & Dijk, 2014).

Werkvormen
- Dat ze in de klas kunnen stemmen voor wat ze willen - Dat ze in een kringgesprek kunnen vertellen wat ze willen - Dat ze een vragenlijst kunnen invullen over wat ze willen

Het afnemen van een vragenlijst of enquête is een van de werkvormen voor kinderp participatie die in de literatuur aan bod is gekomen (Persyn, 2008; Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs, 2015). Over (kring)gesprekken of stemmen staat niks beschreven. Deze ideeën zijn door de kinderen zelf bedacht.

5.1.2 Conclusie deelvraag 2

Wat zijn volgens de volwassen betrokkenen van Brede School De Zonnewende bevorderende factoren voor kinderp participatie?

Sociale vaardigheden voor kinderen	Sociale vaardigheden voor volwassenen
- Dat ze respect hebben voor elkaar - Dat ze samen kunnen werken - Dat ze durven te zeggen wat ze willen - Dat ze luisteren naar wat anderen te vertellen hebben	- Dat ze respect hebben voor elkaar - Dat ze het goede voorbeeld geven - Dat ze proberen te snappen hoe de kinderen zich voelen

Volwassenen hebben wat betreft respect een speciale rol naar kinderen toe. Het gebeurt regelmatig dat kinderen te weinig respect krijgen ten opzichte van hun mogelijkheden (Delfos, 2011). Een goede leerkracht heeft daarom contact met zijn leerlingen op basis van wederzijds respect (Dekeyser, 2015). Het Platform Onderwijs2032 ziet de school als een belangrijke plaats voor kinderen om te leren respect te hebben voor de mening van anderen (2016). Anderzijds kunnen zij zich meer gerespecteerd voelen als ze mogen participeren en krijgen ze meer respect voor wat de school voor hen doet (Persyn, 2008; Zanderink, 2010). Om te weten wat er echt in een kind omgaat, is het belangrijk dat hij zich gelijkwaardig voelt. Dit kan bijvoorbeeld door hem te laten weten wat de insteek van het gesprek is en dat er geen 'goede' en 'foute' antwoorden zijn. Hierdoor zal hij zich eerder open opstellen (Delfos, 2011). Als iemand het gevoel heeft dat zijn mening telt, belangrijk is en de ander om hem geeft, heeft dit een welzijnsbevorderend effect en zal diegene meer gemotiveerd zijn (Dekeyser, 2015; Persyn, 2008; Zanderink, 2010).

Voor de kinderen vinden de volwassen betrokkenen het belangrijk dat zij kunnen samenwerken. Het Platform Onderwijs2032 (2016) vindt ook dat dit een belangrijke vakoverstijgende vaardigheid is waar meer aandacht voor moet komen. Om samen te kunnen werken moeten alle betrokkenen hun inbreng kunnen geven en naar elkaar luisteren (zie 5.1.1) (Van Dale, z.d.). Daarnaast is het van belang dat ze zich allemaal kunnen openstellen voor de inbreng van anderen. Dit is een ontwikkeling die zich gemiddeld tussen het zesde en twaalfde levensjaar ontplooit (Kohnstamm, 2009).

Werkvormen
- Dat ze in kleine groepjes in de klas samen praten over wat ze willen - Dat ze met de juf of meester praten over wat ze willen leren - Dat er een schoolraad met leerlingen en leerkrachten komt

Er worden in de literatuur verschillende werkvormen beschreven om kinderp participatie vorm te geven, waaronder werkgroepen (Persyn, 2008; Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs, 2015). Toch is dit niet hetzelfde als het in de klas bespreken van onderwerpen in kleine groepjes. Wat de kinderraad betreft wordt beschreven dat er geen ideale vorm is, maar dat de betrokkenen zelf moeten kijken wat voor hen geschikt is (Persyn, 2008; Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs, 2015). Zo is hier de optie ontstaan van een combinatie van kinderen en volwassen betrokkenen.

5.1.3 Conclusie deelvraag 3

Wat zijn de behoeften op Brede School De Zonnewende met betrekking tot kinderp participatie?

Er is duidelijk behoefte aan meer inspraak voor kinderen. Uit de enquête bleek dat 80% van de volwassen betrokkenen en 64% van de kinderen hier meer tot veel meer van willen zien op de school. Daarnaast gaf 55% van de volwassen betrokkenen en 72% van de kinderen aan zich in te willen zetten voor de organisatie en/of begeleiding van kinderp participatie. Ook uit de mindmapsessies en de brainstorm bleek dat kinderen willen meepraten en beslissen over wat er op school gebeurt. Hierin kwam daarnaast naar voren dat meerdere leerkrachten behoefte lijken te hebben om kinderen meer zeggenschap te geven in hun eigen leerproces. Om hun mening te delen vinden kinderen het belangrijk dat er aandacht voor hen is en er écht naar hen geluisterd wordt. Dit kwam in alle facetten van het onderzoek aan bod. Zo gaven alle volwassen betrokkenen aan de mening van kinderen erg tot heel erg belangrijk te vinden en 70% van de kinderen vond dit ook. Uit de mindmapsessie met groep 5 t/m 8 en de brainstorm kwam duidelijk naar voren dat er een veilige omgeving nodig is voor kinderen om te zorgen dat ze hun mening durven te uiten. Hiervoor vonden zij het belangrijk dat er positieve bevestiging wordt gegeven. Dat respect essentieel is kwam uit alle onderzoeksvormen naar voren. In de brainstorm werd dit geconcretiseerd tot het aanspreken van iemand op zijn gedrag in plaats van op de persoon. Onder andere door deze aspecten denken de kinderen meer vertrouwen te krijgen om te durven zeggen wat ze willen. De kinderen hebben aangegeven dat dit vergemakkelijkt wordt als ze in kleine groepjes werken, het liefst met bekenden of zelfs vrienden.

De brainstorm maakte duidelijk dat de participanten graag zien dat er meerdere momenten per week tijd wordt gemaakt om klassikaal te luisteren naar de behoeften van de kinderen. Uit de enquête bleek dat 58% van de kinderen graag wil dat er wekelijks of vaker tijd wordt besteed om naar hen te luisteren. 65% van de volwassen betrokkenen zou zelf minstens één uur per twee weken willen besteden aan kinderparticipatie en 70% zou graag hetzelfde zien voor de kinderen. Het feit dat de meerderheid van de volwassen betrokkenen minder tijd aan kinderparticipatie wil besteden dan de kinderen zelf, zou kunnen samenhangen met de hoge werkdruk die zij ervaren. Dit is herhaaldelijk, zowel impliciet als expliciet, waargenomen gedurende de onderzoeksperiode.

De kinderraad is een vorm van kinderparticipatie die veelvuldig genoemd is gedurende de onderzoeksperiode. Met name bij de mindmapsessie van groep 5 t/m 8 en de brainstorm werd er uitgebreid gesproken over de vormen die deze kon hebben.

Klassenvertegenwoordigers vinden zij hierbij cruciaal. Vooraf aan de bijeenkomsten van de raad stemmen zij met de klas af wat ze willen bespreken en na afloop geven ze hier ook een terugkoppeling van. Duidelijk is dat de kinderen behoefte hebben aan tweerichtingsverkeer in de communicatie met volwassenen, gezien zij graag willen dat deze ook onderdeel uitmaken van de raad. Uit de literatuur komt naar voren dat kinderen hun mening graag uiten, maar wel willen weten wat daarmee gebeurt (De Kinderombudsman, 2016). Feedback is cruciaal om hen het gevoel te geven dat hun mening belangrijk is en gewaardeerd wordt (Persyn, 2008). Een mogelijkheid wat betreft de samenstelling van deze kinderraad is dat er kinderen en volwassen betrokkenen aanschuiven op wie het desbetreffende onderwerp betrekking heeft. Uit de mindmapsessie met groep 1 t/m 4 kwam naar voren dat ook deze kinderen hun mening graag geven, dus het is belangrijk hen niet zomaar te passeren. Participatie is mogelijk op elke leeftijd, zolang het wordt aangepast aan het ontwikkelingsniveau van het kind (Persyn, 2008; Zanderink, 2010).

5.1.4 Conclusie onderzoeksvraag en aanbevelingen

Hoe kunnen kinderen en volwassen betrokkenen van Brede School De Zonnewende er samen voor zorgen dat de kinderparticipatie bevorderd wordt?

Door de wijze waarop deze onderzoeksvraag geformuleerd is, is de conclusie gelijk aan de aanbevelingen. Vanuit het onderzoek wordt aangeraden om hier mee aan de slag te gaan om te zorgen dat kinderparticipatie op De Zonnewende van de grond kan komen.

Ten eerste zijn er verschillende sociale vaardigheden naar voren gekomen uit het onderzoek, waarbij de aanbeveling is om deze toe te passen en waar nodig te ontwikkelen. Om te beginnen is het belangrijk dat kinderen en volwassen betrokkenen naar elkaar

luisteren. Uit de enquête is naar voren gekomen dat kinderen en volwassen betrokkenen ongeveer dezelfde sociale vaardigheden belangrijk vinden voor kinderen, maar wat betreft de vaardigheden voor volwassenen zijn er duidelijk verschillen. Dit geeft al aan hoe essentieel het is dat er naar elkaar geluisterd wordt. Zo willen kinderen dat volwassenen vooral fijn reageren en de volwassen betrokkenen willen graag begrijpen hoe de ander zich voelt. De kinderen hebben tijdens de brainstorm aangegeven dat ze hun ideeën met de volwassenen willen delen en het ook van hen willen horen als er relevante ontwikkelingen zijn. Zo worden ze betrokken bij de school en kunnen ze echt samenwerken aan het bevorderen van kinderoparticipatie. Daarnaast is het belangrijk dat er een veilige omgeving gecreëerd wordt, waarin iedereen elkaar met respect behandelt, zodat het vertrouwen van kinderen kan groeien en zij zichzelf echt durven uiten. De leerkracht moet hierin het goede voorbeeld geven.

De tweede aanbeveling is om tijd en afspraken te maken over de uitvoering van kinderoparticipatie middels verschillende werkvormen. Het is essentieel om tijd te maken om met elkaar het gesprek aan te gaan en ideeën uit te wisselen. Dit geldt zowel voor volwassen betrokkenen en kinderen samen, als onderling. Er wordt aangeraden om met het team enkele algemene afspraken te maken, gedurende een teamoverleg, deze zijn ter bevordering van kinderoparticipatie en zij moeten zich hier allemaal aan houden. Hierbij kan gedacht worden aan een minimum aantal uur dat er in iedere klas tijd wordt besteed aan kinderoparticipatie en afspraken om het verloop hiervan met het team te bespreken, maar ook het toepassen van bepaalde vaardigheden, zoals het stimuleren van de kinderen om een mening te vormen. Daarnaast kunnen er jaarlijks op klasniveau concrete afspraken gemaakt worden over hun invulling van kinderoparticipatie, zoals wanneer en hoeveel tijd zij er aan besteden en van welke werkvormen ze hierbij gebruik willen maken. Hoe dit eruit ziet wordt bepaald door de klas zelf en gebaseerd op hun leeftijd en wat past bij de desbetreffende leerkracht en kinderen. Een specifieke werkvorm die duidelijk naar voren kwam was een kinderraad. De wens hiervoor is groot genoeg om te proberen om tot een realisatie te komen. De voorkeur gaat hierbij uit naar een raad met zowel kinderen als volwassen betrokkenen, met een wisselende samenstelling afhankelijk van voor wie het onderwerp interessant is. Iedere klas stelt hiervoor twee klassenvertegenwoordigers aan.

De verschillende plannen zijn belangrijk omdat participatie pas waardevol kan zijn als iedereen het belang ervan inziet en zich ervoor wil inzetten. Daarom moet het doordringen zijn in de gehele schoolcultuur, zowel schoolbreed als op klasniveau (Persyn, 2008; Zanderink, 2010). Dit is belangrijk omdat succesvolle participatie vaak niet wordt bereikt met alleen een kinderraad (Persyn, 2008). Hopelijk heeft dit onderzoek hier iets aan kunnen

bijdragen en kan deze beweging voortgezet worden gedurende de studiedagen waarin het team gaat werken aan het vormgeven van de nieuwe visie. Het zou mooi zijn als de eerste stappen dit schooljaar nog gezet kunnen worden, zodat na de zomer gestart kan worden met de uitvoering. Voor hulpmiddelen om aan deze aanbevelingen te werken wordt verwezen naar het projectresultaat.

5.2 Discussie

5.2.1 Onderzoeksmethodes

Ondanks de hulp en uitleg over de enquête, bleken er toch enkele knelpunten te zijn bij het invullen. Zo werd tijdens de begeleiding van groep 3 en 4 aangegeven dat de lijsten met sociale vaardigheden en werkvormen te lang waren. Uit de grafieken valt af te lezen dat de antwoorden die bovenaan de lijst stonden, beduidend hoger scoren dan die lager stonden. Hoewel vooraf al werd verwacht dat de belasting voor de kinderen te hoog zou zijn, is er toch bewust gekozen om de hoeveelheid mogelijkheden niet kleiner te maken. Dit was namelijk een representatie van de opbrengsten van de mindmapsessies, waardoor informatie zou missen als de lijst korter was. Daarnaast gaf de leerkracht van groep 6 aan dat een aantal kinderen uit haar klas de vragen met de likertschaal niet goed hadden begrepen en daardoor iets anders hadden ingevuld dan ze bedoelde. Dit had verduidelijkt kunnen worden door de verschillende opties bij de corresponderende nummers uit te schrijven. Hierdoor zijn de uitkomsten van de enquête minder betrouwbaar.

Bij de uitvoering van de brainstorm is door een typefout een andere sociale vaardigheid besproken dan gepland was. Dit had voorkomen kunnen worden door het vooraf beter controleren. Hierdoor is hier helaas niet precies gemeten wat gepoogd werd te meten.

5.2.2 Contact

Bij de start van het onderzoek is met de directeur afgesproken dat het onderzoek niet alleen gericht zou zijn op de basisschool, maar ook de BSO en het Activiteitenplein (AP) die onderdeel zijn van de brede school. Hoewel er in de oriënterende fase een aantal gesprekken zijn gevoerd, is het wegens andere werkuren echter niet gelukt om hen te laten deelnemen aan de mindmapsessie of de brainstorm. Door het ontbreken of te laat ontvangen van e-mail adressen hebben niet alle medewerkers de enquête ontvangen zijn er dus participanten gemist. Van de zeven medewerkers die hem wel hebben gekregen, hebben drie hem ingevuld. Mogelijk was er meer respons gekomen als er vaker persoonlijk contact was gelegd. Om deze redenen zeggen de resultaten van het onderzoek meer over de basisschool dan over de brede school.

In het contact met de medewerkers van de basisschool viel op dat ze veel aan hun hoofd hebben. Bij het informeren van het team over de verschillende fases van het onderzoek waren ze verrast dat “dit allemaal” er nog bij kwam en gaven aan het erg druk te hebben. Het bleek, tegen de verwachting in, dat deze informatie nog niet naar hen was gecommuniceerd, ondanks dat dit afgesproken was. Nadat de uitleg was gegeven en er hulp aangeboden was (onder andere bij het invullen van de enquêtes), verbeterde de sfeer. Dat de medewerkers druk zijn was ook te merken aan de late reacties en afmeldingen voor de mindmapsessies en de brainstorm. Het waren grotendeels dezelfde medewerkers die aan de onderzoeksvormen hebben deelgenomen. Om de representativiteit van het personeel hoger te maken, had er meer persoonlijk contact gelegd kunnen worden met medewerkers die nog niet hadden geparticipeerd.

Ondanks een gebrek aan tijd lijkt er wel motivatie te zijn om met kinderparticipatie aan de slag te gaan. Voor de leerkrachten ligt er een mooie uitdaging, om een balans te vinden tussen hiërarchie en autonomie. Enerzijds moeten zij de regie over de klas behouden, maar anderzijds willen ze een deel van die regie aan de kinderen geven. Het is daarom heel belangrijk dat er niet alleen gekeken wordt óf er meer ruimte komt voor inspraak van kinderen, maar ook wanneer en hoe hier invulling aan wordt gegeven. Om tot een mooie en effectieve vorm te komen, moet de leerkracht er zijn eigen draai aan kunnen geven. Daarom zijn niet alleen de kinderen, maar ook de leerkrachten heel belangrijk.

De input van de kinderen was boven verwachting goed. Ze waren erg enthousiast, wilde graag meedoen aan alle fases en bleven (vooral bij de mindmapsessie van groep 5 t/m 8) maar met ideeën komen. Deze ideeën waren vaak origineel en ze lieten zien dat ze ook nadachten over de praktische aspecten ervan, zoals budget. Hierin zagen de onderzoekers de waarde van kinderparticipatie bevestigd worden.

5.2.3 Waardevol voor anderen

Er is gebleken dat niet alleen de resultaten, maar ook de gebruikte methoden van dit onderzoek bruikbaar kunnen zijn voor vervolgonderzoek. Behalve De Zonnewende is er, via Ieder Talent Telt, door meer scholen interesse getoond in het bevorderen van kinderparticipatie. Hierbij kwam, net als in dit onderzoek, naar boven dat het belangrijk is om te weten wat de wensen van alle betrokkenen zijn, alvorens over te gaan tot de uitvoering van kinderparticipatie. Mogelijk zou het, vanuit de doelstelling van Levensecht Samen Leren, ook waardevol kunnen zijn voor de andere scholen van deze broedplaats om te reflecteren op welke wijze zij kinderen een stem geven. Vanuit de grote toegevoegde waarde die kinderparticipatie kan hebben, wordt gehoopt dat dit rapport anderen inspireert om er ook mee aan de slag te gaan en dat dit onderzoek hen kan helpen in hun zoektocht.

LITERATUURLIJST

Brede School De Zonnewende. (2016-a). *Schoolgids: Brede School De Zonnewende*.

Gedownload op 9 februari 2017, van <http://www.de-zonnewende.nl/media/1869/Schoolgids%202016-2017.pdf>

Brede School De Zonnewende. (2016, oktober-b). *Schoolondersteuningsprofiel: Brede*

School De Zonnewende 2016-2017. Gedownload op 9 februari 2017, van <http://www.de-zonnewende.nl/media/1870/Schoolondersteuningsprofiel%20De%20Zonnewende.pdf>

BrianAJackson. (2014, 24 January). *iStock by Getty Images* [Online afbeelding].

Gedownload op 18 mei 2017, van <http://www.istockphoto.com/sg/photo/inspirational-idea-gm465182635-33139620>

Brouwer, J. (2013, 4 juni). *Kinderapps: Het nieuwe gamen* (Afstudeeropdracht).

Geraadpleegd op 6 maart 2017, van <http://kennisbank.hva.nl/document/514434>

Boves, T., & Dijk, M. V. (2014). *Contact maken in het primair onderwijs: Effectief communiceren met kinderen en hun ouders*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

CPS Onderwijsontwikkeling en advies. (z.d.). *De 7 gewoonten van Stephen Covey*.

Geraadpleegd op 22 maart 2017, van <https://www.cps.nl/de7gewoontenvancovey>

Craeynest, P. (2010). *Psychologie van de levensloop: Inleiding in de ontwikkelingspsychologie* (7e druk). Leuven: Acco.

Daamen, W. (2015). *Wat werkt bij het implementeren van jeugdinterventies?*. Geraadpleegd

op 6 maart 2017, van <http://www.capi.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Wat-werkt-bij-het-implementeren-van-jeugdinterventies.pdf>

De afstudeerconsultant. (z.d.). *Steekproef bepalen*. Geraadpleegd op 15 maart 2017, van

<http://deafstudeerconsultant.nl/afstudeertips/onderzoeksmethoden/steekproef-bepalen/>

Dekeyser, L. (2015). *De leraar als klasmanager: Naar een goede omgang met de klasgroep*.

Leuven: Acco.

De Kinderombudsman. (2016, 13 december). *Kinderrechtentour: echte aandacht boven aan verlanglijstje van kinderen*. Geraadpleegd op 26 maart 2017, van <https://www.dekinderombudsman.nl/92/ouders-professionals/publicaties/kinderrechtentour-echte-aandacht-boven-aan-verlanglijstje-van-kinderen/?id=685>

Delfos, M. (2011). *Luister je wel naar mij?: Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*. Amsterdam: SWP.

Delfos, M. (2014). *Ik heb ook wat te vertellen!: Communiceren met pubers en adolescenten*. Amsterdam: SWP.

Donk, C. van der., & Lanen, B. van. (2012). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Coutinho.

Gordon, T., & Burch, N. (2005). *Bewust omgaan met kinderen dé nieuwe manier van samenwerken en communiceren in het onderwijs*. Baarn: Tirion.

Het Octaaf. (2016). *Schoolgids 2016-2017*. Gedownload op 22 februari 2017, van https://www.octaaf.nl/joseph_C01/UploadData/images/6/354/0/Schoolgids-2016-2017.pdf

Hoffman, E. (2009). *Interculturele gespreksvoering: Theorie en praktijk van het TOPOI-model*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. (z.d.). *Kwantitatief onderzoek* [Powerpoint]. Geraadpleegd op 9 maart 2017, van <https://study.han.nl/sites/PED-V4OI-2/utmp/GS/layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/sites/PED-V4OI-2/utmp/GS/Resources/Hoorcollege%20O%20en%20I%205%20-%20kwantitatiefonderzoek%20I.pptx&action=default>

Iedereen heeft talent. (2016, september). *Project opdracht: Iedereen Heeft Talent: Innovatieagenda onderwijs & kinderopvang Nijmegen: Bouwen aan beter onderwijs, work in progress*. Achtergrondinformatie. Nijmegen: Auteur.

Ieder talent telt. (2017, 30 januari). *Verantwoording innovatieagenda Periode juni 2016 - januari 2017: Deel 1: tussenrapportage innovatieagenda 'Ieder Talent Telt'*. Verantwoordingsdocument. Nijmegen: Auteur.

IKC De Wieken. (z.d.) *Daltonprincipes binnen IKC De Wieken*. Geraadpleegd op 15 januari 2017, van <http://www.ikcdewieken.nl/>

Innovatie agenda Nijmegen 'Ieder Talent Telt'. (2016). *Broedplaats: Levensecht Samen-leren voor Ieder Talent Telt*. Informatief document. Nijmegen: Auteur.

Jenaplanschool de Lanteeke. (2015). *Schoolgids jenaplanschool de Lanteeke: 2015-2019*. Gedownload op 15 januari 2017, van http://delanteeke.nl/media/1451/Schoolgids_2015-2019.pdf

Kindcentrum Aquamarijn. (2016). *schoolgids 2016-2017*. Gedownload op 15 februari 2017, van <http://www.aquamarijn-bs.nl/media/4186/Schoolgids%202016-2017.pdf>

Kinderrechtencollectief. (z.d.). *Artikel 1 – Definitie van kind*. Geraadpleegd op 6 maart 2017, van <http://www.kinderrechten.nl/kinderrechten-vw/artikel-1-definitie-van-kind/>

Kohnstamm, R. (2009). *Kleine ontwikkelingspsychologie II: de schoolleeftijd* (4e druk). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Monster, J. (z.d.). *Kinderparticipatie binnen de gemeente Schiedam: Ontwerp van een kindergemeenteraad binnen de gemeente Schiedam, aan de hand van de ervaringen van zes kindergemeenteraden in Nederland en België*. (Masterscriptie). Master Governance en Management van Complexe Systemen, Erasmus University Rotterdam, Rotterdam.

Openbare basisschool Michiel de Ruyter. (2016). *Schoolgids 2016/2017*. Gedownload op 15 februari 2017, van http://www.mderuyter.nl/media/1673/MdR_schoolgids_2016-2017.pdf

Persyn, J. (2008). *Leerlingenparticipatie in het buitengewoon basisonderwijs in Vlaanderen, type 1 & 8: waarom en hoe?* (Afstudeeropdracht). Gedownload op 24 februari 2017, van http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/290/233/RUG01-001290233_2010_0001_AC.pdf

Platform Onderwijs2032. (2016, januari). *Ons onderwijs2032: Eindadvies*. Gedownload op 3 februari 2017, van <http://onsonderwijs2032.nl/wp-content/uploads/2016/01/Ons-Onderwijs2032-Eindadvies-januari-2016.pdf>

Rap, S., Liefwaard, T., & Rodrigues, P. (2015). *Kinderrechtenmonitor: 2015*. Geraadpleegd op 26 maart 2017, van <https://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/Kinderrechtenmonitor2015-webversie.pdf>

Reenders, R., Spijker, W., & Vlucht, N. van der. (2015). *Spelend leren, leren spelen: Een draaiboek voor de training in sociale vaardigheden en sociale cognities*. Geraadpleegd op 6 maart 2017, van http://webwinkel.vangorcum.nl/bestanden/Inkijk_draaiboek.pdf

Rigter J., & Hintum, M. (2013). *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen: een leiding* (2e druk). Bussum: Coutinho.

Spanjaard, H., & Slot, W. (2015). *Ontwikkelingstaken*. Geraadpleegd op 8 maart 2017, van <http://www.hansspanjaard.nl/wp-content/uploads/2015/12/ontwikkelingstaken-Spanjaard-Slot-2015.pdf>

Stichting Leerplan Ontwikkeling. (z.d.). *Burgerschap*. Geraadpleegd op 14 maart 2017, van <http://www.slo.nl/primair/themas/burgerschap/>

Verdrag inzake de Rechten van het Kind. (1989, 20 november). Geraadpleegd op 8 maart 2017, van http://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18#Verdrag_2

Van Dale. (z.d.). *Betekenis 'samenwerken'*. Geraadpleegd op 1 maart 2017, van <http://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/betekenis/nederlands/samenwerken>

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs. (2015). *Leerlingenparticipatie: Visie en suggesties voor een schooleigen invulling*. Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <http://ond.vvksso-ict.com/vvksosites/UPLOAD/2005/M-VVKSO-2005-075.pdf>

Zanderink, E. (2010). *Kinderparticipatie: Geen activiteit maar een houding: Een onderzoek naar de inbedding van kinderparticipatie in de buitenschoolse opvang*. (Scriptie). Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <http://redactie.nji.nl/nji/download/scriptie%20kinderparticipatie.pdf>

BIJLAGE 1: INTERVIEWGUIDES GESPREKKEN PROBLEEMANALYSE

Gesprekken – individueel, directeur, 1x

- Je hebt gezegd dat er voor jou op gevoel op nog niet veel plaatsen binnen de brede school veel wordt gedaan met samenwerking/mening vragen van de kinderen. Wat wordt er al wel gedaan?
- “Kinderen mogen zelf beslissingen nemen en dragen verantwoordelijkheid voor hun initiatieven en activiteiten.” Hoe is dat terug te zien?
- Hoe wordt er op deze school aan Burgerschap gewerkt?
- De leerlingen spreken leerkrachten en onderwijsondersteunend personeel aan met “juffrouw” of “meneer”. Wat is de reden hiervoor? En wat denk je dat de invloed is van een dergelijke manier van aanspreken op een gelijkwaardig samenwerking?
- Wat zou een mooie situatie/mogelijkheid zijn voor ons om te observeren?

Gesprekken – individueel, ouders, 1x

- Op welke manier zie jij samenwerking tussen de leerkracht en de kinderen?
- Hoe wordt dat vorm gegeven?
- Hoe belangrijk vind jij dat er samenwerking is tussen de leerkracht en de kinderen?
- In hoeverre vind jij dat de samenwerking gelijkwaardig is tussen het personeel van De Zonnewende en het kind?
- In hoeverre vind jij dat de samenwerking gelijkwaardig moet zijn tussen het personeel van De Zonnewende en het kind?
- Koen vindt het belangrijk dat kinderen meer mogen meedenken over wat er gebeurt op en rond de school. Hoe zou dat van jou vorm gegeven mogen worden?

Gesprekken – individueel, medewerkers, 4x

- Op welke manier werk jij samen met de kinderen?
- Hoe belangrijk vind jij de mening en input van kinderen?
- Geef je daar ruimte aan? Hoe doe je dat? En wat gebeurt er vervolgens mee?
- In hoeverre vind jij dat de samenwerking gelijkwaardig is?
- In hoeverre vind jij dat de samenwerking gelijkwaardig moet zijn?
- Koen vindt het belangrijk dat kinderen meer mogen meedenken over wat er gebeurt op en rond de school. Hoe zou dat van jou vorm gegeven mogen worden?

Gesprekken – individueel, leerling, 7x

- Vragen de juffen en meesters op school wel eens wat jullie willen, vinden (mening) of belangrijk vinden?
- Hoe gaat dat?
- Wat wordt er daarna mee gedaan?
- Wat vertelt de juf hier daarna over?
- Is het belangrijk wat jij en andere kinderen te zeggen hebben?
- Luisteren volwassenen genoeg naar wat jullie te zeggen hebben?
- Denk jij dat volwassenen het belangrijk vinden wat kinderen te zeggen hebben?
- De directeur vindt het belangrijk dat kinderen meer mogen meedenken over wat er gebeurt op en rond de school. Als jij mocht kiezen; Hoe zou dat er dan uit zien
- Wat gebeurt er als iemand uit de klas het niet eens is met de juf/meester?

Observatie – groep, leerlingen en leerkracht(en), 2x

- Ongestructueerd
- Op welke manier werkt de juf/meester samen met de kinderen?
- Hoe geeft ze daar ruimte aan?
- Een onderzoeker voor in de klas, een onderzoeker achter in de klas
- Waarnemingen schriftelijk noteren
- Richtlijn; 30 minuten

BIJLAGE 2: BERICHTEN TER INFORMERING VAN DE BETROKKENEN

Hand-out medewerkers De Zonnewende

16 maart 2017

Hallo,

Voor onze afstudeerscriptie zijn wij bezig met een onderzoek naar het bevorderen van leerlingenparticipatie op De Zonnewende.

De afgelopen weken zijn wij bezig geweest met de oriëntatiefase en nu mag het hoofdonderzoek bijna beginnen. In deze fase willen wij een aantal dingen met jullie, de kinderen en hun ouders doen, maar daar hebben wij jullie hulp bij nodig

1. We willen met kleine groepjes kinderen, medewerkers en ouders **mindmaps** gaan maken, waarbij er vrijelijk gedacht mag worden over bevorderende werkvormen en sociale vaardigheden (t.b.v. leerlingenparticipatie).
 - a. Er komen 2 mindmapsessies voor de kinderen; een voor groep 1 t/m 4 en een voor groep 5 t/m 8.
 - b. Hiervoor hebben we uit iedere klas 2 leerlingen nodig.
 - c. Het zou prettig zijn als de betrokken leerkrachten samen kunnen overleggen wanneer hier de mogelijkheid voor is, dit kan doorgegeven worden via de mail of mondeling
 - d. Voor de mindmapsessie met de volwassen betrokkenen (medewerkers en ouders) zouden we graag +/- 10 deelnemers hebben.
 - e. Deze sessie zal na schooltijd plaats vinden
 - f. Alles sessies duren ongeveer 30 minuten
 - g. We willen alle sessies houden in week 13 (27-31 maart)
2. De volgende stap in ons onderzoek is het invullen van een **enquête**. Hierbij wordt er weer gekeken naar bevorderende factoren, maar ook in hoeverre er behoefte is aan meer leerlingenparticipatie.
 - a. Om een zo duidelijk mogelijk beeld te krijgen van de wensen van de school zou het fijn zijn als iedereen de enquête invult, behalve de kinderen uit groep 1-2
 - b. De enquête zal geheel bestaan uit gesloten vragen en afgestemd worden op het niveau van de deelnemers
 - c. De enquêtes worden digitaal verspreid
 - d. De enquête zal in week 14 (3-7 april) online gaan
 - e. Vanaf het moment van verspreiden is er 1 week de tijd om de enquête in te vullen
3. Tot slot is er een **brainstorm** om, op basis van de eerder ingewonnen informatie, te kijken wat de meest gewenste manieren zijn om leerlingenparticipatie te bevorderen
 - a. Hiervoor nodigen wij de deelnemers van de mindmapsessies voor groep 5-8 en de volwassen betrokkenen nogmaals uit
 - b. De brainstorm zal plaats vinden in week 16 (17-21 april)

Alvast bedankt voor jullie medewerking!

Groetjes, Lieke (hamerslieke@gmail.com) & Veerle (96veerle@hotmail.nl)

Datumprikker mindmapsessie volwassen betrokkenen

20 maart 2017

Bij deze willen we jullie uitnodigen voor de mindmapsessie voor volwassen betrokkenen ten behoeve van het onderzoek naar de bevorderende factoren voor kinderparticipatie op De Zonnewende. Het streven is om circa, vier leerkrachten/onderwijsondersteunend personeel, vier ouders, één medewerker van de BSO en één medewerker van het Activiteitenplein te laten deelnemen. Maar verder is iedereen die geïnteresseerd is welkom.

Herinnering datumprikker mindmapsessie volwassen betrokkenen

22 maart 2017

Hallo allemaal!

Bedankt als je de datumprikker al hebt ingevuld!

Morgenmiddag willen wij graag een datum prikken voor de mindmapsessie voor volwassenen.

Mocht je de datumprikker nog niet hebben ingevuld, dan zouden we het fijn vinden als je dat uiterlijk morgenmiddag nog kan doen. Ook als je om welke reden dan ook niet aanwezig zal zijn horen we dat graag, want dan weten we dat we je geen herinnering meer hoeven te sturen.

Met vriendelijke groet,
Lieke Hamers en Veerle Florie

Uitnodiging mindmapsessie volwassen betrokkenen

23 maart 2017

Hallo allemaal,

Zojuist hebben wij de datum voor de mindmapsessie voor volwassenen geprikt op donderdag 30 maart van 15.00-15.30u.

We willen hierbij even laten dat als er nog mensen zijn die zich niet (voor deze dag) hadden opgegeven, maar er wel nog bij willen zijn, dat zij van harte welkom zijn om zich bij ons aan te sluiten.

Met vriendelijke groet,
Lieke Hamers en Veerle Florie

Bericht voor ouders over mindmapsessie

24 maart 2017

Geachte meneer/mevrouw,

Wij zijn Veerle Florie en Lieke Hamers en wij zijn momenteel bezig met ons afstuderen vanuit de opleiding Pedagogiek (Hogeschool Arnhem en Nijmegen). Hiervoor doen wij een onderzoek over hoe kinderparticipatie op Brede School De Zonnewende bevordert kan worden.

Hierbij willen wij u informeren dat uw zoon/dochter dinsdag 28 maart deelneemt aan een mindmapsessie om hierover mee te denken. Deze sessie duurt een half uur en vindt plaats onder schooltijd. Dit is overlegd met de leerkracht en die heeft ermee ingestemd. Mocht u bezwaar hebben tegen deelname aan dit onderzoek of nog vragen hebben dan horen wij dit graag.

Met vriendelijke groet,

Veerle Florie (96veerle@hotmail.com) & Lieke Hamers (hamerslieke@gmail.com)

Herinnering datumprikker mindmapsessie volwassen betrokkenen

30 maart 2017

Hallo allemaal!

Hierbij een herinnering dat vanmiddag van 15.00u-15.30u de mindmapsessie voor volwassenen is in het lokaal van groep 8.

Wij zullen zorgen voor iets lekkers. Tot vanmiddag!

Met vriendelijke groet,
Lieke Hamers en Veerle Florie

Uitnodiging volwassen betrokkenen enquête en brainstorm

31 maart 2017

Hallo!

Hierbij willen we je vragen om deze enquête in te vullen voor ons onderzoek naar de bevordering van kinderparticipatie op De Zonnewende. Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de wensen van alle betrokkenen, is het belangrijk dat iedereen de enquête invult. **De enquête is online beschikbaar tot vrijdag 7 april 23.59u.** In de inleiding ervan vind je meer informatie.

<https://tinyurl.com/lvm5wdj>

De link voor de **kinderversie** van de enquête is: <https://tinyurl.com/lcaeg33>

Let er op dat de kinderen de enquête in stilte invullen. Wanneer de hele klas de enquête heeft ingevuld, komen wij iets lekkers brengen!

Op basis van de resultaten van de enquête wordt er op **woensdag 12 april van 14.30u-15.30u een brainstorm** gehouden, waar zowel kinderen als volwassenen bij aanwezig zijn. Dit is de laatste fase van het onderzoek en bij deze **willen we je hier van harte voor uitnodigen!**

Bij deze brainstorm wordt er gekeken welke sociale vaardigheden en werkvormen (voor het bevorderen van kinderparticipatie) jullie het meest essentieel vinden en hoe dit er concreet uit kan komen te zien. Naast medewerkers van de school, zouden we hier ook graag ouders en medewerkers van de BSO en het Activiteitenplein bij willen betrekken.

Graag horen we of je wel of niet kan deelnemen.

Bij voorbaat dank voor uw moeite!

Met vriendelijke groet,

Veerle Florie & Lieke Hamers

96veerle@hotmail.nl

hamerslieke@gmail.com

P.S.: Mocht je kind hebben deelgenomen aan de mindmapsessies van groep 5-8, dan krijgt hij ook een uitnodiging voor de brainstorm. Om te zorgen dat hij zich zo onafhankelijk mogelijk kan opstellen, zouden we je in dat geval willen afraden om ook deel te nemen.

Bericht voor ouders over brainstorm

3 april 2017

Beste ouder,

Wij zijn Veerle en Lieke en zijn momenteel bezig met ons afstuderen vanuit de opleiding Pedagogiek (vanuit de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen). Hiervoor doen wij een onderzoek over hoe kinderopparticipatie op Brede School De Zonnewende bevorderd kan worden.

Vorige week heeft uw kind met veel plezier deelgenomen aan de mindmapsessie voor ons onderzoek. Als vervolg hierop zal er woensdag 12 april van 14.30u-15.30u een brainstorm plaats vinden, waar zowel kinderen als volwassenen bij aanwezig zijn. Hierbij wordt er gekeken welke sociale vaardigheden en werkvormen (voor het bevorderen van kinderopparticipatie) de aanwezigen het meest essentieel vinden en hoe dit er concreet uit kan komen te zien.

Tijdens de mindmap sessie heeft uw kind aangegeven hier bij aanwezig te willen zijn. Graag horen we of dit mogelijk is.

Alvast heel erg bedankt!

Met vriendelijke groet,

Veerle Florie & Lieke Hamers

96veerle@hotmail.nl

hamerslieke@gmail.com

Handig om te weten:

- Tijdens de brainstorm willen wij video-opnamen maken, zodat wij de bijeenkomst later terug kunnen bekijken. Deze worden door niemand anders gezien en na het terugkijken vernietigd.
- Wij hebben, vanwege deze opnamen, toestemming voor deelname nodig van u en uw kind. Hiervoor hebben wij een formulier toegevoegd. Deze kunt u ingevuld naar ons mailen. Als dit niet mogelijk is, horen we dit graag. Dan zoeken we samen naar een oplossing.
- Op de dag van de brainstorm halen wij uw kind op in de klas en zorgen voor opvang tot dat de bijeenkomst start om 14.30u.

Herinnering volwassen betrokkenen enquête

5 april 2017

Hallo!

We hebben al een aantal reacties op de enquête mogen ontvangen en daar zijn we heel blij mee! Omdat we weten dat jullie heel druk zijn, willen we degene die de **enquête** nog niet hebben ingevuld er hierbij aan herinneren om dit **voor vrijdag 7 april 23.59u** te doen. Dit geldt voor jullie zelf, maar ook voor alle kinderen! Van groep 6 en 7 hebben we nog geen resultaten ontvangen. Mochten jullie het fijn vinden om nog hulp van ons te krijgen, laat het weten en dan komen we graag lang!.

Link enquête volwassenen: <https://tinyurl.com/lvm5wdj>

Link enquête kinderen: <https://tinyurl.com/lcaeq33>

Om zorgen dat wij komen met resultaten die voldoen aan jullie wensen, is het belangrijk dat iedereen de enquête invult. Ter motivatie; wanneer de hele klas, inclusief de leerkracht(en) de enquête heeft ingevuld, komen wij iets lekkers brengen (laat het ons weten als je kinderen in de klas hebt met allergieën).

Bij voorbaat dank voor je moeite!

Met vriendelijke groet,

Veerle Florie & Lieke Hamers

96veerle@hotmail.nl

hamerslieke@gmail.com

Herinnering volwassen betrokkenen brainstorm

5 april 2017

Hallo,

Bij deze willen we jullie graag uitnodigen voor de laatste fase van ons onderzoek: een **brainstorm**. Deze zal plaats vinden op **woensdag 12 april van 14.30u-15.30u**. Op basis van de resultaten van de enquête, willen we hier met kinderen en volwassenen samen kijken hoe de hoogst scorende resultaten in de praktijk gebracht kunnen worden.

Naast medewerkers van de school, zouden we hier ook graag ouders en medewerkers van de BSO en het Activiteitenplein bij willen betrekken. Graag horen we of je wel of niet kan deelnemen.

In de groepen 5, 6, 7 en 8 hebben een tweetal kinderen ook een uitnodiging gekregen met informatie voor hun ouders. Wij zouden het fijn vinden als de leerkrachten van deze klassen bij de kinderen kunnen controleren of hun ouders deze brief ook hebben ontvangen. Bij voorbaat dank voor je moeite!

Met vriendelijke groet,

Veerle Florie & Lieke Hamers

96veerle@hotmail.nl

hamerslieke@gmail.com

Bericht medewerkers bedanken enquête

10 april 2017

Beste medewerkers van De Zonnewende,

Bij deze willen wij jullie erg bedanken voor het invullen van de enquêtes. Bedankt voor het vrij maken van tijd in de lessen, zodat de leerlingen ook allemaal de enquêtes hebben kunnen invullen. We hebben heel veel data binnen gekregen en gaan hier mee aan de slag. We waarderen de mogelijkheden die jullie ons gegeven hebben om de kinderen te laten deelnemen.

Groetjes Lieke en Veerle

BIJLAGE 3: OPZET MINDMAPSESSIES

Groep 1 t/m 4

Benodigdheden

- Ruimte: Boekenbos
- Cadeautjes
- 2 Grote vellen papier en schrijfmateriaal
- Toestemmingsformulieren

Intro

- Welkom & bedankt voor deelname
- Voorstelrondje
- Toestemmingsformulieren
- Onderzoek kinderen meer mogen meedenken wat ze op school willen
- Als we zijn begonnen, mag je alles zeggen wat je denkt
- Maar! Als iemand praat, ben je stil
- Mag zelf schrijven of wij schrijven
- Aan tafel zitten
- Eerst het ene vel, daarna het andere
- Tussendoor: tot denken aanzetten middels overdrijving/omkering
- Tussendoor: aantekeningen maken over opvallend gedrag en opmerkingen

Koen wil dat kinderen meer mogen meedenken over wat ze op school willen.

Sociale vaardigheden

- (Als je wil kunnen fietsen, moet je rechteop kunnen blijven)
- (Als je wil samen spelen, moet je kunnen delen)
- Wat moeten de kinderen kunnen om mee te denken over wat ze op school willen?
- Wat moeten de volwassenen kunnen om te zorgen dat kinderen mee kunnen denken over wat ze op school willen?
- Als je aan iemand wil vertellen wat jij wil, wat moet je dan kunnen? (Praten, etc.)
- Als iemand aan jou wil vertellen wat hij wil, wat moet je dan kunnen? (Luisteren, etc.)
- Als je iemand wil vertellen wat jij wil, wat wil je dan dat die ander doet?
- Als je iemand wil vertellen wat jij wil, hoe kan je zorgen dat de ander luistert?
- Als iemand jou wil vertellen wat hij wil, wat vind jij dan fijn dat die ander doet?
- Als iemand jou wil vertellen wat hij wil, hoe vind jij het dan fijn dat die ander er uit ziet?
- Als iemand jou wil vertellen wat hij wil, hoe kan je dan beter luisteren?
- Wat is er belangrijk als je in een groepje werkt?

Werkvormen

- Op welke manier kan jij vertellen wat je wil?
- Hoe kan ervoor gezorgd worden dat iedereen op school kan vertellen wat hij wil?
- Hoe kan je zorgen dat mensen weten wat iedereen op school wil?
- Als meerdere mensen willen vertellen wat zij willen, hoe kunnen ze dat doen?
- Op wat voor manieren kunnen mensen samenwerken om iets te doen met de dingen die alle mensen willen?
- Op welke manier vind jij het fijn om te zeggen wat je wil?

Outro

- Bedankt voor deelname
- Cadeautjes

Groep 5 t/m 8

Benodigdheden

- Ruimte: Boekenbos
- Cadeautjes
- 2 Grote vellen papier en schrijfmateriaal
- Toestemmingsformulieren

Intro

- Welkom & bedankt voor deelname
- Voorstelrondje
- Toestemmingsformulieren
- Onderzoek kinderen meer mogen meedenken wat ze op school willen
- Kijken naar 'wat te kunnen' en 'hoe te doen'
- Vrij denken, wees creatief
- Hoe meer wij op de achtergrond, hoe beter
- Aan tafel zitten
- Zelf je ideeën noteren, anders vullen wij ze aan
- Als iemand praat ben je stil
- Beginnen met sociale vaardigheden, halverwege nieuwe mindmap werkvormen
- Tussendoor: tot denken aanzetten middels overdrijving/omkering
- Tussendoor: aantekeningen maken over opvallend gedrag en opmerkingen

Koen wil dat kinderen meer mogen meedenken over wat ze op school willen.

Sociale vaardigheden

- Wat moeten kinderen kunnen om meer mee te kunnen denken over wat ze op school willen?
- Wat moeten kinderen kunnen om te kunnen zeggen wat ze op school willen?
- Wat moeten volwassenen kunnen om te zorgen dat kinderen meer kunnen meedenken over wat ze op school willen?
- Wat moet de ander doen om te zorgen dat kinderen meer zeggen wat ze op school willen?
- Wat heb jij nodig (van de ander) om te kunnen zeggen wat je wil?
- Wat vind jij fijn dat de ander doet als jij wil vertellen wat jij wil?
- Wat is er nodig dat iemand zich serieus genomen voelt?
- Wat moet je kunnen zodat de ander iets kan doen met wat jij zegt?

Werkvormen

- Op welke manier kan het er uit zien als kinderen meer mogen meedenken over wat ze willen op school?
- Op welke manier kunnen kinderen vertellen wat ze willen?
- Op welke manier kunnen anderen weten wat de kinderen willen?
- Hoe kunnen alle kinderen van de school aangeven wat ze willen?
- Hoe kunnen de meningen (wensen) van alle kinderen worden verzameld?
- Hoe kunnen kinderen met anderen gaan praten over wat zij willen?

Outro

- Bedankt voor deelname
- Resultaten meegenomen in enquête
- Op basis daarvan brainstorm; geïnteresseerden?
- Na vakantie presentatie
- Cadeautjes

Volwassen betrokkenen

Benodigdheden

- Ruimte: lokaal groep 8
- Koffie & thee
- Wat lekkers
- 2 Grote vellen papier en schrijfmateriaal
- Toestemmingsformulieren

Intro

- Welkom & bedankt voor deelname
- Toestemmingsformulieren
- Voorstellen: naam, rol, met welke leeftijd kinderen werk/woon je
- Onderzoek bevorderen kinderopparticipatie
- Focus op sociale vaardigheden en werkvormen
- Al kennis n.a.v. literatuur, nu jullie ideeën
- Vrij associëren, wees creatief, haalbaarheid is deze fase nog niet relevant
- Hoe meer wij op de achtergrond, hoe beter
- Zelf je ideeën noteren, anders vullen wij ze aan
- Beginnen met sociale vaardigheden, halverwege nieuwe mindmap werkvormen
- Tussendoor: tot denken aanzetten middels overdrijving/omkering
- Tussendoor: aantekeningen maken over opvallend gedrag en opmerkingen

Koen wil dat kinderen meer mogen meedenken over wat ze op school willen.

Sociale vaardigheden

- Welke sociale vaardigheden denken jullie dat kinderopparticipatie kunnen bevorderen?
- Welke vaardigheden denken jullie dat de kinderen nodig hebben om hun mening te kunnen vormen?
- Welke vaardigheden denken jullie dat de kinderen nodig hebben om hun mening te kunnen uiten?
- Welke vaardigheden denken jullie dat de volwassenen nodig hebben om te zorgen dat kinderen hun mening kunnen vormen?
- Welke vaardigheden denken jullie dat de volwassenen nodig hebben om te zorgen dat kinderen hun mening kunnen uiten?
- Van alles, welke vaardigheden worden al beheerst, welke vaardigheden kunnen nog worden aangeleerd?

Werkvormen

- Op welke manieren zou kinderopparticipatie op deze school vorm gegeven kunnen worden?
- Welke manieren van kinderopparticipatie kan je bedenken?
- Op welke manieren kunnen de kinderen hun inbreng geven?
- Op welke manieren kan al deze informatie worden verzameld?
- Op welke manieren kan er voor worden gezorgd dat er echt iets met deze informatie wordt gedaan?

Outro

- Bedankt voor deelname
- Resultaten meegenomen in enquête
- Op basis daarvan brainstorm; geïnteresseerden?
- Na vakantie presentatie

BIJLAGE 4: ENQUÊTES

Enquête kinderen

Vragenlijst: Ik ben ook belangrijk! (voor kinderen)

Hoi allemaal,

Wij zijn Veerle en Lieke en wij doen hier op school een onderzoek. Dit gaat over hoe kinderen meer kunnen meedenken over wat ze op school willen. Wij willen van jullie weten hoe dit beter kan, voor jou zelf, maar ook voor de klas en de hele school.

Omdat jullie hier op school zitten kennen jullie de school heel goed. Daarom willen wij graag weten wat jullie graag willen om meer mee te kunnen denken. Hopelijk kan zo de school meer lijken op hoe jullie het zouden willen. Dit gaat het best als je de vragen rustig en eerlijk invult.

Er zijn 10 vragen en het zal ongeveer 5 minuten duren om hierop antwoord te geven. De vragen zijn anoniem, niemand kan weten wat jij hebt geantwoord.

Ben je een jongen of een meisje? (1 keuze)

- Meisje
- Jongen

In welke groep zit je? (1 keuze)

- Groep 2-3
- Groep 3-4
- Groep 5
- Groep 6
- Groep 7
- Groep 8

Hoe belangrijk vind jij wat kinderen vinden en denken? (1 keuze)

- 1: Helemaal niet belangrijk
- 2: Niet belangrijk
- 3: Een beetje belangrijk
- 4: Erg belangrijk
- 5: Heel erg belangrijk

Hoeveel mag er volgens jou geluisterd worden naar wat kinderen willen op deze school? (1 keuze)

- 1: Veel minder dan het nu is
- 2: Minder dan het nu is
- 3: Zoals het nu is
- 4: Meer dan het nu is
- 5: Veel meer dan het nu is

Hoe vaak zou jij willen dat er tijd gemaakt wordt om te luisteren naar wat kinderen willen op deze school? (1 keuze)

- Iedere dag
- Iedere week
- Iedere maand
- Weet ik niet

Welke 5 dingen moeten kinderen kunnen om meer te kunnen meedenken over dingen die ze willen op deze school? (5 keuzes)

- Dat ze weten wat ze willen
- Dat ze durven te zeggen wat ze willen
- Dat ze weten hoe ze moeten vertellen wat ze willen
- Dat ze luisteren naar wat anderen willen
- Dat ze luisteren naar wat anderen te vertellen hebben
- Dat ze elkaar uit laten praten
- Dat ze elkaar aankijken als ze met elkaar praten
- Dat iedereen even belangrijk is Dat ze respect hebben voor elkaar
- Dat ze fouten mogen maken
- Dat ze samen kunnen werken
- Dat ze rustig doen
- Dat ze creatief zijn
- Dat ze oplossingen kunnen bedenken
- Dat ze afspraken nakomen

Welke 5 dingen moeten volwassenen kunnen, om kinderen te helpen dat ze meer kunnen meedenken over dingen die ze willen op deze school? (5 keuzes)

- Dat ze luisteren naar wat anderen willen
- Dat ze luisteren naar wat anderen te vertellen hebben
- Dat ze tijd maken om te luisteren naar anderen
- Dat ze fijn reageren
- Dat ze proberen te snappen hoe jij je voelt
- Dat ze je uit laten praten
- Dat ze je aankijken als ze met je praten
- Dat ze het goede voorbeeld geven
- Dat iedereen even belangrijk is
- Dat ze respect hebben voor elkaar
- Dat ze fouten mogen maken
- Dat ze samen kunnen werken
- Dat ze creatief zijn
- Dat ze duidelijke afspraken maken
- Dat ze afspraken nakomen

Welke 3 manieren denk jij dat goed zijn om kinderen meer te laten meedenken over wat ze willen op deze school? (3 keuzes)

- Dat ze in de klas kunnen stemmen voor wat ze willen
- Dat ze in een kringgesprek kunnen vertellen wat ze willen
- Dat ze een vragenlijst kunnen invullen over wat ze willen
- Dat ze in een spreekbeurt aan de klas kunnen vertellen wat ze willen
- Dat in een ideeënbriefbus een briefje kunnen doen met wat ze willen
- Dat ze in kleine groepjes in de klas samen praten over wat ze willen
- Dat ze met de juf of meester praten over wat ze willen leren
- Dat er twee leerlingenvragen komen; één voor groep 1-4 en één voor groep 5-8
- Dat er één leerlingenraad komt met twee kinderen uit iedere groep
- Dat er een schoolraad met leerlingen en leerkrachten komt

Als kinderen meer mogen mee denken over wat ze willen op deze school, zou jij dan willen meehelpen? (1 keuze)

- Ja
- Misschien
- Nee

De laatste vraag; welke superkracht zou je willen hebben? (1 keuze)

- Dingen laten bewegen
- Onzichtbaar zijn
- Tijdreizen
- Gedachten lezen
- Vliegen
- Met een knip in je vingers op een andere plaats zijn

Als je nog iets wilt zeggen hierover mag dat hieronder:

.....

Bedankt voor het beantwoorden van de vragen! Als je iets tegen ons wilt zeggen of vragen hebt, mag je dat tegen de juf of meester zeggen, dan kan die het aan ons doorgeven.

Groetjes,

Veerle & Lieke

Enquete volwassen betrokkenen

Vragenlijst: Ik ben ook belangrijk! (voor volwassenen)

Hallo allemaal!

Wij zijn Veerle en Lieke en zijn momenteel bezig met ons afstuderen vanuit de opleiding Pedagogiek (vanuit de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen). Hiervoor doen wij een onderzoek over hoe kinderopparticipatie op Brede School De Zonnewende bevorderd kan worden.

Met kinderopparticipatie bedoelen wij dat kinderen mogen meedenken, geraadpleegd worden of beslissingen kunnen beïnvloeden. Dit kan betrekking hebben op alle activiteiten op kind-, klas- en schoolniveau.

Er zitten verschillende voordelen aan kinderopparticipatie. Zo kan het programma meer vorm gegeven worden naar de wensen van kinderen, dit vergroot hun motivatie en door actieve deelname worden hun sociale vaardigheden versterkt.

Omdat jullie de school als geen ander kennen, vinden wij het belangrijk om te horen wat jullie wensen zijn met betrekking tot het bevorderen van kinderopparticipatie op deze school. Neem dus alsjeblieft de tijd om deze enquête eerlijk en zorgvuldig in te vullen.

De enquête bestaat uit 13 gesloten vragen en zal ongeveer 5 tot 10 minuten duren om in te vullen. De enquête is anoniem in de zin dat er niet terug te halen valt wie wat heeft ingevuld.

Wat is je geslacht? (1 keuze)

- Man	- Geen antwoord
- Vrouw	

Wat is je leeftijd? (1 keuze)

- 12 tot 20 jaar	- 40 tot 50 jaar
- 20 tot 30 jaar	- 50 tot 60 jaar
- 30 tot 40 jaar	- 60 jaar en ouder

Wat is jouw rol met betrekking tot Brede School De Zonnewende? (meer keuzes mogelijk)

- Schoolmanagement team	- Medewerker Activiteitenplein
- Leerkracht	- Medewerker BSO
- Onderwijs ondersteunend personeel	- Ouder/opvoeder

Hoelang ben je al betrokken bij Brede School De Zonnewende? (1 keuze)

- Minder dan een jaar	- 5 tot 10 jaar
- 1 tot 5 jaar	- Meer dan 10 jaar

Hoe belangrijk vind jij de mening van kinderen? (1 keuze)

- 1: Helemaal niet belangrijk	- 4: Erg belangrijk
- 2: Niet belangrijk	- 5: Heel erg belangrijk
- 3: Een beetje belangrijk	

Hoe zou jij de kinderopparticipatie op Brede School De Zonnewende graag zien? (1 keuze)

- 1: Veel minder dan het nu is	- 4: Meer dan het nu is
- 2: Minder dan het nu is	- 5: Veel meer dan het nu is
- 3: Zoals het nu is	

Hoeveel uur zou jij willen besteden aan kinderparticipatie? (1 keuze)

- Eén uur per dag
- Eén uur per week
- Eén uur per 2 weken
- Eén uur per maand
- Eén uur per 2 maanden
- Minder dan één uur per twee maanden
- Weet ik niet

Hoeveel uur zou jij willen dat de kinderen besteden aan participatie? (1 keuze)

- Meer dan één uur per week
- Eén uur per week
- Eén uur per 2 weken
- Eén uur per maand
- Eén uur per 2 maanden
- Minder dan één uur per twee maanden
- Weet ik niet

Welke 5 sociale vaardigheden vindt jij het meest essentieel dat de kinderen van Brede School De Zonnewende beheersen ter bevordering van kinderparticipatie? (5 keuzes)

- Dat ze weten wat ze willen
- Dat ze durven te zeggen wat ze willen
- Dat ze weten hoe ze moeten vertellen wat ze willen
- Dat ze luisteren naar wat anderen willen
- Dat ze luisteren naar wat anderen te vertellen hebben
- Dat ze elkaar uit laten praten
- Dat ze elkaar aankijken als ze met elkaar praten
- Dat iedereen even belangrijk is
- Dat ze respect hebben voor elkaar
- Dat ze fouten mogen maken
- Dat ze samen kunnen werken
- Dat ze rustig doen
- Dat ze creatief zijn
- Dat ze oplossingen kunnen bedenken
- Dat ze afspraken nakomen

Welke 5 sociale vaardigheden vindt jij het meest essentieel dat de medewerkers van Brede School De Zonnewende beheersen ter bevordering van kinderparticipatie? (5 keuzes)

- Dat ze luisteren naar wat anderen willen
- Dat ze luisteren naar wat anderen te vertellen hebben
- Dat ze tijd maken om te luisteren naar anderen
- Dat ze fijn reageren
- Dat ze proberen te snappen hoe kinderen zich voelen
- Dat ze de kinderen uit laten praten
- Dat ze de kinderen aankijken als ze met hen praten
- Dat ze het goede voorbeeld geven
- Dat iedereen even belangrijk is
- Dat ze respect hebben voor elkaar
- Dat ze fouten mogen maken
- Dat ze samen kunnen werken
- Dat ze creatief zijn
- Dat ze duidelijke afspraken maken
- Dat ze afspraken nakomen

Welke 3 werkvormen van kinderparticipatie zou jij het liefst zien op Brede School De Zonnewende? (3 keuzes)

- Dat ze in de klas kunnen stemmen voor wat ze willen
- Dat ze in een kringgesprek kunnen vertellen wat ze willen
- Dat ze een vragenlijst kunnen invullen over wat ze willen
- Dat ze in een spreekbeurt aan de klas kunnen vertellen wat ze willen
- Dat in een ideeënbriefbus een briefje kunnen doen met wat ze willen
- Dat ze in kleine groepjes in de klas samen praten over wat ze willen
- Dat ze met de juf of meester praten over wat ze willen leren
- Dat er twee leerlingenraden komen; één voor groep 1-4 en één voor groep 5-8
- Dat er één leerlingenraad komt met twee kinderen uit iedere groep
- Dat er een schoolraad met leerlingen en leerkrachten komt

Zou jij je willen inzetten voor de organisatie en of begeleiding van kinderparticipatie op Brede School De Zonnewende? (1 keuze)

- Ja
- Nee
- Misschien

Tot slot; als alles mogelijk was, welke superkracht zou je dan wel willen bezitten? (1 keuze)

- Dingen laten bewegen
- Onzichtbaar zijn
- Tijdreizen
- Gedachten lezen
- Vliegen
- Met een knip in je vingers op een andere plaats zijn

Ruimte voor opmerkingen:

.....

Bedankt voor het invullen van deze enquête! Na de meivakantie geven we een korte presentatie over de resultaten van ons onderzoek. Je bent hier van harte welkom! Mocht je nog vragen hebben of andere dingen met ons willen delen, dan mag je mailen naar 96veerle@hotmail.nl of hamerslieke@gmail.com

Groet,

Veerle & Lieke

BIJLAGE 5: OPZET BRAINSTORM

Benodigdheden

- Ruimte: Crea lokaal
- Bedankjes
- Camera
- Papieren met vaardigheden en werkvormen
- Schrijfgerij
- Toestemmingsformulieren
 - o Ontvangen van kinderen
 - o Laten invullen door volwassen betrokkenen

Brainstorm

- Lieke leidt het gesprek
- Veerle maakt extra aantekeningen en vult aan
- Uitleg; dit zijn de meest opvallende resultaten van de enquête
- 30 minuten vaardigheden, 30 minuten werkvormen
 - o 3x 5 minuten vaardigheden voor kinderen
 - o 3x 5 minuten vaardigheden voor volwassenen
 - o 3x 10 minuten werkvormen
- Hoe concreet maken/toepassen?
 - o Wat kan er gedaan worden?
 - o Hoe kan het gedaan worden?
 - o Wie kan het doen? > kind/leerkracht/ouder/ander
 - o Wanneer kan diegene dat doen? > wanneer niet/hoe vaak
 - o Waar kan diegene dat doen? > school/klas/kleine groepjes/individueel
 - o Waarom kan diegene dat doen?
- Bedankjes

BIJLAGE 6: VOORBEELD FORMAT BRAINSTORM

Wat moeten kinderen kunnen om mee te denken over dingen die ze willen op deze school?

DAT ZE DURVEN TE ZEGGEN WAT ZE WILLEN

Kinderen: nr. 1 vd 13 (55,4%)

Volwassenen: nr. 2 vd 10 (65%)

Hoe kan dit in de praktijk gebracht worden?

1.

2.

3.

4.

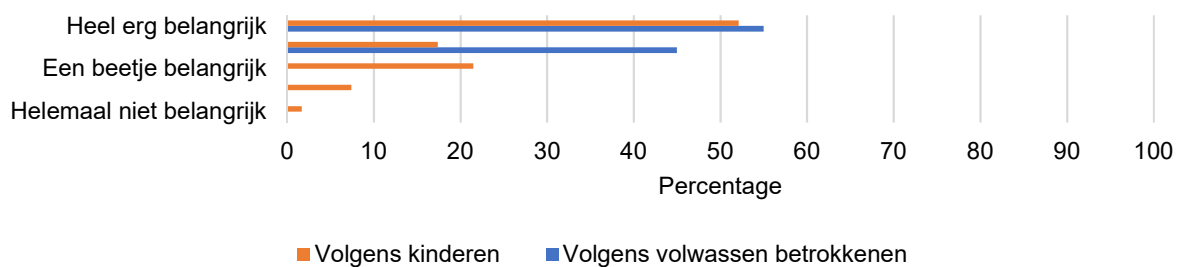
5.

BIJLAGE 7: ENQUÊTE RESULTATEN DEELVRAAG 3

In de enquête zijn diverse vragen aan bod gekomen over de behoeften voor kinderopparticipatie op De Zonnewende. De volgende grafieken zijn net als de eerdere grafieken vormgegeven. De resultaten zijn hieronder te zien, zowel volgens de kinderen (oranje) als de volwassen betrokkenen (blauw). Deze zijn uitgedrukt in procenten. Het is belangrijk om bij het uitlezen van deze grafieken te onthouden dat, ten opzichte van de volwassen betrokkenen, zes keer zo veel kinderen de enquête hebben ingevuld.

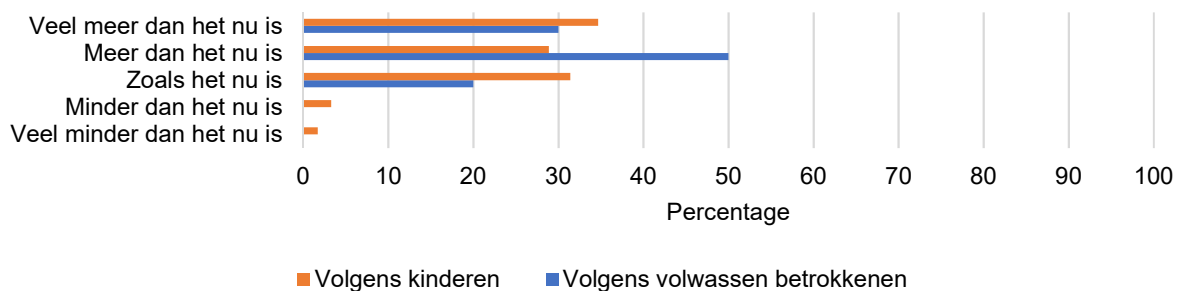
Grafiek 7: Volwassen versie: Hoe belangrijk vind jij de mening van kinderen?

Kinder versie: Hoe belangrijk vind jij wat kinderen vinden en denken?

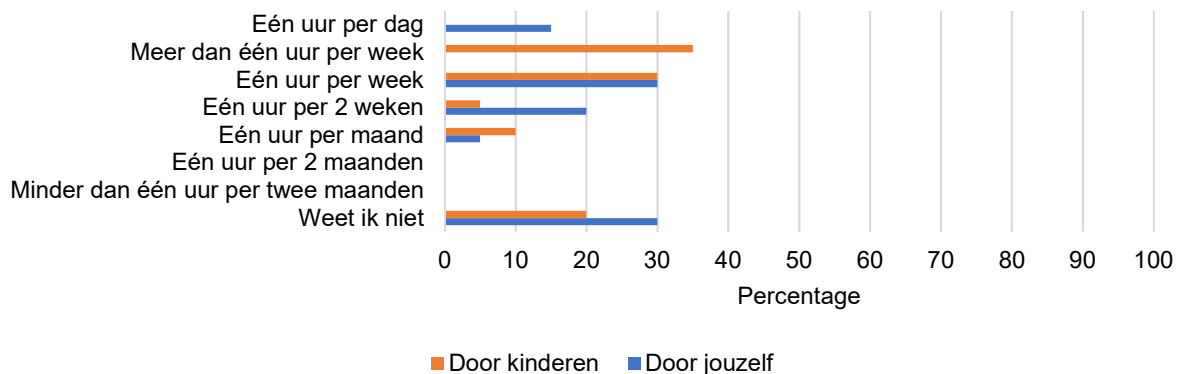

Grafiek 8: Volwassen versie: Hoe zou jij de kinderopparticipatie op Brede School De Zonnewende graag zien?

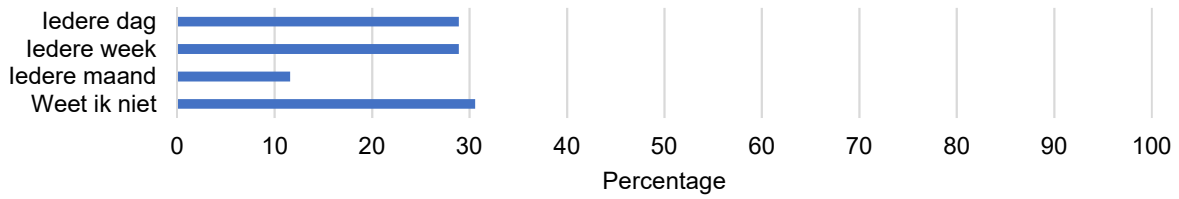
Kinder versie: Hoeveel mag er volgens jou geluisterd worden naar wat kinderen willen op deze school?

Grafiek 9: Volwassen versie: Hoeveel uur zou jij willen dat besteed wordt aan kinderopparticipatie ...?

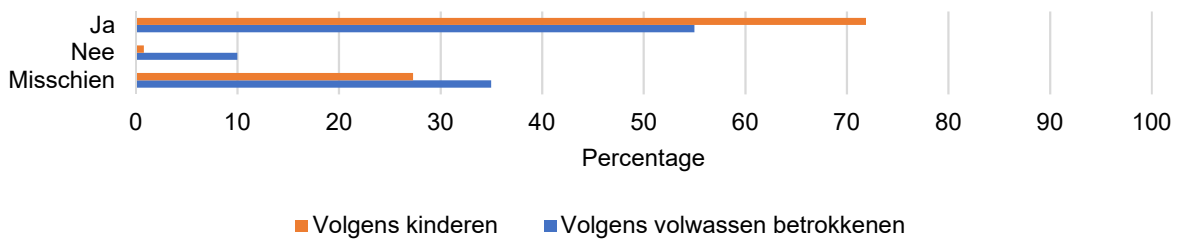

Grafiek 10: Kinder versie: Hoe vaak zou jij willen dat er tijd gemaakt wordt om te luisteren naar wat kinderen willen op deze school?

Grafiek 11: Volwassen versie: Zou jij je willen inzetten voor de organisatie en of begeleiding van kinderparticipatie op Brede School De Zonnewende?

Kinder versie: Als kinderen meer mogen mee denken over wat ze willen op deze school, zou jij dan willen mee

BIJLAGE 8: VERKLARING GEHEIMHOUDING

Verklaring geheimhouding Lieke

Bijlage 7: Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker

Onderzoek bij mensen of verzamelen van gegevens van mensen vereist bijzondere zorgvuldigheid. Om de privacy van betrokkenen te waarborgen, dien je als studentonderzoeker altijd vertrouwelijk en zorgvuldig met die informatie om te gaan.

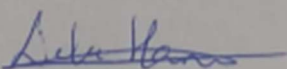
Deze geheimhoudingsplicht geldt voor alle medewerkers in zorg en welzijn. Je verbindt je aan geheimhouding door het ondertekenen van deze verklaring.

In te vullen door student:

Studentnummer	498057
Naam	Lieke Hamers
Opleiding	Pedagogiek
Geboortedatum	17-10-1998
Geboorteplaats	's-Heerengenbosch

Hierbij verklaar ik dat:

- ik op de hoogte ben van de informatie en werkwijze zoals vastgelegd is in deze *Gedragscode*. Ik begrijp de informatie en werkwijze en zal me eraan houden zolang ik studeer aan de HAN;
- ik in dit kader aan niemand identificeerbaar zal openbaren wat mij tijdens het onderzoek is verteld of wat ik op een andere manier te weten ben gekomen;
- ik zorgvuldig en verantwoord omga met de onderzoeksgegevens en met de aan mij verleende toegang tot digitale gegevensdragers.

Datum	16-03-2017
Handtekening	

Bijlage 7: Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker

Onderzoek bij mensen of verzamelen van gegevens van mensen vereist bijzondere zorgvuldigheid. Om de privacy van betrokkenen te waarborgen, dien je als studentonderzoeker altijd vertrouwelijk en zorgvuldig met die informatie om te gaan.

Deze geheimhoudingsplicht geldt voor alle medewerkers in zorg en welzijn. Je verbindt je aan geheimhouding door het ondertekenen van deze verklaring.

In te vullen door student:

Studentnummer	524973
Naam	Veerle Florie
Opleiding	Pedagogiek
Geboortedatum	21-06-1996
Geboorteplaats	Nieuwegein

Hierbij verklaar ik dat:

- ik op de hoogte ben van de informatie en werkwijze zoals vastgelegd is in deze *Gedragcode*. Ik begrijp de informatie en werkwijze en zal me eraan houden zolang ik studeer aan de HAN;
- ik in dit kader aan niemand identificeerbaar zal openbaren wat mij tijdens het onderzoek is verteld of wat ik op een andere manier te weten ben gekomen;
- ik zorgvuldig en verantwoord omga met de onderzoeksgegevens en met de aan mij verleende toegang tot digitale gegevensdragers.

Datum	16-3-2017
Handtekening	